

vámnyilatkozat beadása, az áru előkészítése vámszemlére) a *Deutsche Bundesbank* a következő illetékeket számítja fel: darabárúnál a kilogrammsúlytól függően DM 22,— és DM 27,— között, vagonküldeményeknél vagononként DM 5,5,— és DM 44,— között, a kávékezeléssel kapcsolatos különféle iratok és nyomtatványok elkészítése fejében DM 9,—.

Vasúti szállítás esetén 1 példány 5 részes nemzetközi vasúti fuvarlevél szükséges teherára vagy gyorsáru-ra. Expresszküldeménynél 1 példányban expresszáru-igazolványt kell csatolni. Nemzetközi vámáru-bejelentés nem szükséges. A kereskedelmi számlát 2 példányban, német nyelven kell csatolni, aláírás nem szükséges. A vámoláshoz meg kell adni az összes szokásos adatot. Gyapjúárúnál a számlában még külön adatokat is fel kell tüntetni, többek között az egyes szálak százalékos arányát. Konzuli és kamarai hitelesítés nem szükséges. Származási bizonyítványt általában nem írnak elő, csak azoknál az áruknál szükséges 1 példányban, amelyeket a beviteli listában „U” (*Ursprungszeugnis*) betűvel jelölnék. DM 2000,— aluli import esetén származási bizonyítvány nem kell, kivéve a Hongkongból vagy Macaóból származó textilfelüléseket.

A származási bizonyítványt az exportőr ország erre illetékes hatóságainak kell kiállítaniuk. Jelen esetben ez a Magyar Kereskedelmi Kamara. Az EGK-ból származó árukra származási bizonyítvány nem kell. Növények, borpárlat, bor, édesítőanyagok, gyújtóanyagok, gabona, takarmány, olaj, zsír, cukor, tojás bevitelénél számos különleges előírást kell figyelembe venni. Például zsír bevitelkor felülvizsgálati bizonyítványt kérnek. Az állatallo-

meghatározására szorgalmat kell, illetve a vizsgálatok elvégzésére küldött minták — amennyiben tulajdonságaikat és mennyiségüket tekintve kizárólag minta és próba céljára alkalmasak — vámmentesek.

Ipari jogvédelem, szabványrendszer

A szabadalmakkal kapcsolatos kérdéseket az 1980. január 2-i *Patentgesetz* szabályozza. A szabadalmi oltalom 18 évre szól. Gazdasági szempontból jelentéktelen szabadalmak kiküszöbölése céljából azonban a 3. évtől meghatározott díjat kell fizetni. 7 éven belül felülvizsgálati kérelmet kell benyújtani, ennek hiányában a szabadalom érvénytelenné válik.

A bejegyzett védjegy védelmét az 1936. május 5-i, jelenleg az 1968. október 1-e óta érvényes szövegezésben alkalmazott megkülönböztető erejű védjegyet lehet bejegyezni. A bejegyzetetés illetéktelen. A védjegyvédelem a bejelentés napjától számítva 10 évre szól, és mindenkor további 10 évre meghosszabbítható. Az NSZK mind a védjegy, mind a helytelen származási és egyéb félrevezető adatok megadása elleni védekezést illetően alkalmazza a madridi megállapodás előírásait.

Bizonyos műszaki újítások feltalálói a *Gebrauchsmustergesetz* (használati mintákra vonatkozó törvény) értelmében a szabadalmi hivatalnál történt bejegyzetetés alapján 3—6 évig az újítás kizárólagos jogával rendelkezik. Fogyasztási javak művészi formájának, anyagának stb. védelmét a *Geschmacksmustergesetz* biztosítja. A bejegyzés 1—3 évig szóló védelmet biztosít,

GENERIKUS GYÓGYSZER A VALIUM HELYETT AZ USA-BAN

New York-i tudósítónktól:

Huszonkét esztendő után lejárt a svájci *Hoffman-La Roche* konzern Valium nevű nyugtatójának szabadalmi védeltsége az Egyesült Államokban. Ebből az egész világon igen elterjedt gyógyszerből tavaly 354 millió dollár értékben forgalmaztak az amerikai piacon.

A szövetségi élelmiszer- és gyógyszerhatóság három amerikai gyógyszerháznak adott engedélyt a Valiummal teljesen megegyező összetételű nyugtató gyártására. A más név alatt forgalomba kerülő gyógyszer ezzel feliratkozott az úgynevezett generikus készítmények listájára. Ebbe, a csoportba azok a gyógyszerek tartoznak, amelyeket a védeltség lejártá után az „anyaggyógszerrel” azonos összetételben gyártanak, de nem viselheti a korábbi márkanévet.

A generikus gyógyszerek jóval olcsóbbak az eredeti készítményeknél, mert árukban nem kell érvényesíteni a nagy kutatási és fej-

lesztési, valamint a piachevezetési és a folyamatos hirdetési költségeket. A Valium-utód gyártására a *Mylan*, a *Warner-Lambert* és a *Zenith* gyógyszergyár kapott engedélyt az USA-ban. Várható, hogy rövidesen megszorodik a generikus készítmények száma az amerikai gyógyszerpiacon, mert a törvényhozás nemrégiben egyszerűsítette és meggyorsította a lejárt védjegyű gyógyszerek utódjai gyártásának engedélyezési eljárását.

A most hozott intézkedés — fűzi hozzá a *Reuter* — a kilencedik azok sorában, amelyek engedélyezik jogilag nem védett néven gyógyszerek belföldi előállítását és forgalomba hozatalát. Az USA-ban receptre kapható tíz „legkedveltebb” gyógyszer közül e kilenc évi forgalma együttesen 2 milliárd dollár, és a fogyasztók 500—1000 millió dollárt is megtakaríthatnak évente, ha a nem védett, de azonos értékű készítményeket vásárolják.

HELYZETKÉP A BELKERESKEDELEMRŐL - HIÁNY EGYES TERMÉKEKBŐL

Munkatársunktól:

Januártól július végéig a kiskereskedelmi forgalom folyó áron 6,9 százalékkal, változatlan áron számítva pedig mindössze 0,6 százalékkal haladta meg az előző évit. A nagykereskedelmi vállalatok beszerzése a gyártóktól 9,6 százalékkal, míg az import 11 százalékkal nőtt. Az átlagnál gyorsabban emelkedett a bolti élelmiszerek és a vegyes ipafélcikkek forgalma; az előző évit 6,9 százalékkal haladta meg. Kiemelkedően nagy volt a TŰZÉP Vállalatok külföldi vásárlása, 26 százalékkal több a múlt évinél. A fogyasztásicikk-kereskedelem készlete július 31-én 81,5 milliárd forint-ra rúgott, 12,1 százalékkal volt nagyobb, mint egy évvel korábban, de az is tény, hogy a készletnövekedés fele gyakorlatilag áremelkedésből adódott.

Ha az áruellátást vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy az élelmiszereknél az ellátás kiegyensúlyozott volt, nőtt a baromfi, az élőhal, az étolaj, a mirelitárak és

továbbá a villanybojlerok egy fajtáiból javult a kínálat, bár hazai gyártók meglehetősen szakszosan szállítottak, az üzletekből így gyakorta hiány keletkezett. Magnetofonokból és lemezjátszókból a szocialista import beérkezéseivel javult az ellátás, több olcsó termék került a vásárlókhoz. Híradástechnikai cikkek közül továbbra is a színes és a fekete-fehér asztali televíziók beszerzése okozta a legtöbb gondot. A bútorok iránti kereslet mérsékelt volt, üveg- és porcelánárukból folyamatos volt a kínálat. Alufóliát gyakorlatilag hiába kerestek a vásárlók, csak időszakosan kaptak e termékből a hazai boltok.

A tüzelőanyagok iránti kereslet júliusban is élénk volt. Jobb minőségű szénből nem volt elég, gyengébb minőségűeket, például lignitet csak korlátozott mértékben vásárolták. A lakosság téli tüzelőanyag-szükségletének biztosításáért végett importszén érkezik.

A belkereskedelem az első

Gazdát cserélt a Steinway 25.9.26

New York-i tudósítónktól:

Az Egyesült Államok egyik vezető televíziós- és rádióstársasága, a CBS bejelentette, hogy eladta a tulajdonában levő *Steinway and Sons* céget, a világ egyik leghíresebb hangversenyzongora-gyártóját. A CBS nem közölte a vevő nevét s az eladás üzleti feltételeit. Csúpan annyi ismeretes, hogy a bostoni vásárló holdingvállalatot létesített *Steinway Musical Properties* néven az ügylet lebonyolítására.

Üzleti és zenei körökben attól tartanak, hogy a tulajdonváltás a patinás Steinway-zongorák minőségromlását hozza majd magával. Az aggályokat eloszlatandó, a CBS közölte, hogy a vásárló garanciákat adott a minőség megőrzésére.

...an módon alapozta meg tekin-
télyét, hogy megbízhatóságát a csal-
kevés pénzintézetnek osztályrészü-
jutó bűvös „három AA”-val jelö-
lik. A legutóbbi időben többek kö-
zött egy új-zélandi dollárban fel-
vett kölcsönrel hívta fel magára
a pénzpiac figyelmét. Hasonló ér-
deklődést váltott ki a bank egy-
másik hitelügylete: az észak-ameri-
kai piacon lejegyezett kötvénykibo-
csátás formájában felvett 10 mil-
lió dolláros kölcsön. E konstrukció
új vonása, hogy a kamat az ame-
rikai hivatalos kamatláb és a LI-
BOR (a londoni bankközi kamatláb)
közötti különbséghez alkal-
mazkodik.

A „hazai” tevékenységben a své-
dek domináló szerepe szembetűnő.
A kilenc év alatt folyósított 255 hi-
telből 128-ban voltak a svédek va-
lamilyen módon érdekeltek. A nor-
végok a hitelösszegek 28 százalé-

Kedvezőtlen eredmények az amerikai filmiparban

New York-i tudósítónktól:

Az Egyesült Államok filmipara számára visszaesést hozott az augusztus 31-én véget ért nyári szezon. A statisztikák szerint az idei nyáron 17 százalékkal kevesebb mozijegyet adtak el, mint egy évvel korábban. A mozilátogatók számának csökkenését természetesen nemcsak a filmszínház-hálózatok, hanem a gyártó cégek és a forgalmazással foglalkozó vállalatok is megérezték.

A *Paramount*, a *Disney*, valamint a *Columbia* filmstúdió idei nyáron bemutatott produkcói szinte kivétel nélkül veszteségesek voltak, a gyártási költségek több tízmillió dollárral meghaladták a bevételeket. A *Disney* stúdió például 28 millió dollárt költött az *Oz* visszatér című filmjére, de az eladott jegyek mindössze 11 millió dollár bevételt hoztak. Miután — az előírásoknak megfelelően — a *Disney* kifizette a forgalmazó vállalatnak a bevétel 50 százalékát, s mintegy 6 millió dollárt költött hirdetésre, a nagy kasszasikernek vélt szuperprodukciónak ez ideig 29 millió dollár ráfizetést eredményezett.

Szinte fehér hollónak számít Hollywoodban a *Universal* és a *Warner Brothers* cég, amiért mindkettő nyereséggel zárta a nyári filmszezont. A *Vissza a jövőbe* című *Universal*-film a nyáron 18 millió dollár bevételt hozott, a forgatási költségek viszont alig haladták meg a húszmilliót. A legnagyobb pénzügyi sikert az idei nyáron a *Tri-Star* forgalmazó és a *Carolco* filmgyártó cég *Rambo* című alkotása hozta. Az új amerikai szuperfőri

vietnami háborús kalandjairól szóló film — főszereplője és a forgatókönyv írója *Sylvester Stallone* — a nyáron 146 millió dollár bevételhez juttatta alkotóit és forgalmazóit. A filmet eddig 19 ország vette meg, s rövid időn belül az összes külföldi bevétel elérheti a 150 millió dollárt. Ezzel az eredménnyel a *Rambo* az anyagi sikerlistán maga mögé utasította az ugyancsak jól teljesítő *James Bond*-sorozatot, valamint a nagy bevételeket eredményező — nálunk is bemutatott — *Spielberg*-alkotást, az *E. T.*

85-9-26.

Csökkentik a japán hajók legénységének létszámát

Japán csökkenteni kívánja a tengerhajók legénységét avégett, hogy kisebbek legyenek a fajlagos költségek, és így javítani lehessen a versenyképességen — közölték hajózási és kormányforrások.

Hat és fél évi kísérletezés után a japán fuvarozók bevezetik a hajónkénti 18 tagú legénység alkalmazását, egyidejűleg megkezdik a kísérletet a 15 fős legénységgel. Japánban eddig is átlagosan 23 tagú legénység látta el egy-egy hajón a szolgálatot, szemben a több mint 30 fős világtalaggal. Mint *Taira Hideo*, a japán tengerészszakszervezet tervezési osztályának vezetője mondotta, 145 hajón — ebből több mint 30 tartályhajó — indul meg a 18 fős szolgálat, továbbá 15 hajón pedig — ezek között 1 tartályhajó található — megkezdik a 16 fős kísérletet. Japán zászló alatt jelenleg mint-

a *Daimler* repülőgépkönszernt is. (Az üzlettől a Mannesmann azért esett el, mert Baden-Württemberg kormányzata végül is a *Daimler-Benz* céget támogatta.)

A július végén elhunyt *Franz Josef Weisweiler*, a Mannesmann elnöke (egyébként egyetemi professzor) rendkívül markánsan adott hangot annak a véleményének, hogy az NSZK a legutóbbi években csak több kedvezőtlen tényező együttes megléte miatt maradt le az USA-val és Japánnal való világméretű versengésben. A néhai Mannesmann-főnök szerint a nyugatnémet cégeknek (és az NSZK nemzetgazdaságának) megvan a lehetőségük a felzárkózásra annak ellenére, hogy az amerikai és a japán piac méretei sokkal nagyobbak. Véleménye szerint a felzárkózás egyik kulcsa a tudomány eredményeinek gyors átáramoltatása a termelésbe, a tudománypolitika koordinálása, terjesztő funkcióinak erősítése. A pozíciók javításának másik eszköze minden piaci lehetőség megragadása, a piaci pozíciók expanzív erősítése.

A Mannesmann esetében ez érvényes a „keleti kapcsolatok” kiterjesztésére is. A cég exportjának hozzávetőlegesen egyötöde — a teljes forgalom 8 százaléka — a KGST országaiba irányul. Értékben ez több mint egymilliárd márkát jelent. A Mannesmann vezetői tisztában vannak azzal, hogy rendkívül szoros kapcsolat van a politikai enyhülés, a világ biztonsága és a kelet—nyugati gazdasági kapcsolatok között. „Ha egymással tárgyalunk és kereskedünk, ez csökkenti és nem fokozza a politikai feszültségeket” — fogalmazta meg a hangsúly miatt már szinte iskolás-tautologikus módon *Weisweiler* elnök.

milliárd s 0,7 milliárd a vezérlés és mérés technikában ismert *Hartmann & Braun* csoporté. A Mannesmann-kolosszus tehát több — jórészt stabil — lábon áll.

Sz. F.

Kereskedni haszonnal

Amikor a magyar—nyugatnémet problémáiról esik szó, vissza-visszavisszavissza a viszályunk folytatán az ebben a viszályban a viszálydelmi ügyletek döntő része korábban a nyugatnémet munkra, mint a nyugatnémet vállalatokra, olyan magyar—nyugatnémet vállalatokra káztat, hanem a haszon is fele-fele között. Ilyen vállalat például a fr

— Vállalatunk több mint tíz éve működik a Chemolimpex és a nyugatnémet *Metallgesellschaft* közös alapításaként, a legutóbbi időben a magyar oldalon részben a Taurus is bekapcsolódott — mondja *dr. Kovács László*, az *Interchemol* magyar ügyvezető igazgatója. — Beavatatlanok számára talán furcsán hangzik, hogy egy olyan nemzetközi színvonalú és méretű cég, mint a *Metallgesellschaft* ilyen, látszólag kis üzletekbe is bekapcsolódik, mint a mi összesen 500 ezer nyugatnémet márka alaptőkével létrejött vállalatunk, de tény, hogy volt olyan év, amikor a *Metallgesellschaft* rendkívül kiterjedt érdekeltségei közül csak a miénk hozott hasznot. Idén például 245 millió márkás forgalmunk után hozzávetőleg félmillió márkányi tisztá haszon keletkezett.

Az *Interchemol* eredetileg azzal a kizárólagos céllal alapították, hogy a magyar vegyipar termékeit forgalmazza az NSZK-ban. Ez feladata változatlanul a középpont

Égből kapott milliók

Bukás után kasszasiker

A csődper története

A történet 1982 februárjában kezdődött, amikor csődbe ment a „légívonat”. A Skytrain-vállalkozásról akkor már évek óta beszéltek, tulajdonosa túlzás nélkül világhírű lett. Versenytárs és érdekelt kliens egyaránt úgy ismerte Freddie Lakert, mint aki új alapokra helyezte a nemzetközi polgári légi forgalmat. Az forgalmát gyorsan növelő üzletember azt használta ki, hogy a kispénzű turista nem kényelmet igényel az Atlanti-óceán felett, hanem csupán egy célja van: minél olcsóbban utazni. A Skytrain ezt hajlandó volt biztosítani. Nincs étkezés, előre helyfoglalás, filmvetítés és más extra szolgáltatások. A jegy viszont a megszokottnak töredéke volt. A Laker-vállalkozás virágzott, Freddie megkapta a lovagi címet. A légitársaság, amely sok turista számára lehetővé tette Észak-Amerika meglátogatását, a konzervatív kormányzat rokonszenvét élvezte. Aztán jött az összeomlás. Emberek ezrei rekedtek a repülőtéren. Sir Freddie visszavonult Floridába, 300 millió fontos adóssága rendezését a Touche and Ross nevű londoni számviteli cégre bízta.

Összeesküvés

Hat hónappal később Laker egyik barátja, egy Beckman nevű ügyvéd meggyőződött arról, hogy a Skytrain ügye cseppet sem reménytelen. A kezdeményezés tönkrement nem a hozzá nem értő vállalatvezetés okozta, hanem a konkurens légitársaságok összeesküvése. Azok ugyanis 1981 telétől tudatosan és összehangoltan mérsékelték jegyeik árát addig a pontig, ameddig már elhódíthatták az utasokat Lakertől. Nagyobb tőkeerejük, gépparkjuk következtében képesek voltak az alacsony árszinten hosszabb ideig kitartani, mint a Skytrain. Az átlagember olcsó légitársaságának bukását tehát konspiráció okozta, — ám ezt az amerikai trösztellenes törvények üldözik. Beckman véleményét a Touche and Ross cég lelkesen fogadta, hisz az esetleges sikeres per azonnal eltűntette volna Laker adósságát. A washingtoni szövetségi bírósághoz 1982 novemberében beadták a keresetet — tizenkét vádlottat, köztük tíz légitársaságot nevezve meg. Beckman nem tartott igényt ügyvédi honoráriumra. Ha a per elvesz, nem kap egy vasat sem. Ha viszont nyernek, úgy az ügyes jogász a megítélt kártérítés 20 százalékát teheti zsebre. Nem csekély összegről volt szó, hiszen a keresetet 1,1 milliárd dollárt követelve terjesztették be.

Köztudott, hogy a trösztellenes

FREDDIE LAKER ÉS EGY SKYTRAIN GÉP
Megrendítette volna a British Airways mérlegét

törvények alapján zajló eljárások nem tartoznak a gyorsan befejeződő perekhez. A gazdaságtörténetből ismeretes, hogy némelyikük tíz évig, sőt tovább is elhúzódhatott. Az eljárást tovább lassította a vádlottak nagy száma és a hatalmas perérték is. Az 1,1 milliárd dolláros követelés persze nem jelentette azt, hogy Beckman és társai valóban komolyan gondolták az összeg bezebelesét. A kiugró nagyságú kártérítési igény a hasonló ügyek többségében csak arra jó, hogy legyen miből a peren kívüli egyezségben engedni. A Laker-esetben azonban ez a megoldás két évig nem merült fel. A per Washingtonban és Angliában is az igazságszolgáltatás minden szintjét megjárta. Még a Lordok Háza is foglalkozott vele.

Megvásárolt semlegesség

Úgy tűnt, hogy az ügy nagy honoráriumokról álmódzó ügyvédek diadalmenete lesz. 1984 novemberében azonban az egyik alperes, a British Airways helyzete alapvetően megváltozott. A brit konzervatív kormány ugyanis elhatározta, hogy magánkézbe engedi át a vállalatot, és megbízta az ugyancsak londoni Linklaters céget, hogy a légitársaságot bemutatató prospektust készítse elő. E dokumentum alapvető célja természetesen az, hogy az áruba bocsátott vállalkozást minél kedvezőbb színben, a leendő vásárlók előtt minél vonzóbban tüntesse fel. A szövegezők azonban gyorsan rájöttek, hogy a folyamatban levő per miatt aligha fog bárki is komolyan a vásárlásra gondolni. A Laker-követelés ugyanis olyan összegű volt, hogy még a kártérítés részbeni megítélése is megrendítette volna a British Airways pénzügyi mérlegét. Ilyen kockázatot persze egyetlen jogutód sem lett volna képes vál-

alni. (Lehetett volna persze a magánkézbe adással addig várni, amíg a tárgyalás Washingtonban jogerős ítélettel zárul. Ez azonban azt is jelentette volna, hogy a British Airways talán csak esztendőök múltán kerülhet új tulajdonosok nevére.) A Linklaters véleménye egyértelmű volt: meg kell próbálni Lakerékkel, valamint Laker hitelezőivel egy csomagterven belül kiegyezni.

Mindezt persze könnyebb volt eltervezni, mint megvalósítani. A londoni cég képviselői először az alpereseket, a légitársaságokat keresték meg. Ők az elgondolást szimpatikusnak tartották, hisz az

nemcsak telefonon győzködték egymást, hanem az Eg meghódító nevű klub zártkörű womingi összejövetelein is. (E testület a tőkés világ légitársaságainak felső vezetését mondhatják tagjainak. Hölgyek — legyen bár pozíciójuk bármilyen magas — az összejöveteleket nem látogathatják.) 1985 elejére aztán összejött a 60 millió dollár is úgy, hogy a BA egymaga 15 millióval járult hozzá a kasszához.

Következtek a hitelezők. Azok, kik teljes egészében hozzájuthattak követelésükhöz, nyilvánvalóan lelkesen fogadták a fejleményeket. Nem volt gond az 59 kishitelezővel sem. A nagybankok azonban kiábrándulással vették tudomásul, hogy 264 millió fontnyi kölcsöneik „visszafizetéseként” fejenként mindössze negyede milli dollárra tarthatnak igényt. Február elejére azonban már csaknem mindegyikük véleményét sikerült megváltoztatni. (Az Egyesült Államok export-import bankja azonban nem fogadta el a végkielégítést.) Okkal, hisz 70 millió dolláros követeléséről mondott volna le a felajánlott összeg fejében. A British Airways vezetősége érezte, hogy ezt az akadályt pusztán rábeszéléssel nem tudják megszüntetni, áldozatot kell hozniuk. Úgy azonban, hogy ezzel más hitelezők étvágját ne keltsek fel, ne váltanak ki újabb igényeket. A megoldást egy korábbi hitelszerződés jelentette, melynek alapján Eximbankkölcsönrel a BA Boeinggépeket vásárolt. A pénzügyi részleg régtóta hangoztatta, hogy a kölcsön feltételei a felvevő számára akkor, 1980-ban túlságosan liberálisan kerültek meghatározásra. Az aláírt dokumentum védelmében a brit légitársaság persze elutasította az újratárgyalást. A Laker-egyezség árnyékában azonban beadta derekát és hozzájárult a kondíciók keményítéséhez. Ez a lépés összesen 12 millió dollár többletkiadást jelentett a BA-nek, megvolt viszont az utolsó hitelező beleegyezése is.

Beadta a derekát

A legnehezebb alighanem Laker és Beckman „sorba állítása” volt. Sir Freddie az egyik nap floridai házában még késznek mutatkozott az ajánlat elfogadására, másnap viszont meglepett tárgyalópartnerei londoni lapban olvashatták elutasító nyilatkozatát. Beckman ügyvéd 65 millió dollárt követelt, Laker sok apró kérdésben kért további engedményt. A British Airways és a Linklaters számára nem maradt más út, mint megkísérelni létrehozni az egyezséget Laker és Beckman nélkül. A trösztellenes törvények alapján a pert indító Touche and Ross beleegyezett a módosításba. Laker és Beckman értesítést kaptak, hogy meghatározott határidőig a felajánlott pénz rendelkezésükre áll. Utána a megállapodást nélkülük is létrehozzák, és nem kapnak egy vasat sem.

Először Beckman adta be a derekát. Igaz, az ajánlatot megemelték, a felperes ügyvédei — tehát Beckman és társai — 12,5 millió dollárt kasszírozhattak. Sir Freddie már keményebb diónak bizonyult. A peres felek az egyezséget angol bírósággal is jóvá kívánták hagyni, a tárgyaláson viszont Sir Freddie állandóan ellenetéseket tett. Magabiztosan nyilatkozta még az egyik nap: „bizonyos embereket nem lehet megvásárolni”. Majd néhány óra múlva csendben felvette a neki járó pénzt.

GARA SZABOLCS

A mikor az ENSZ Biztonsági Tanácsa 14 szavazattal és egyetlen tartózkodással terrorcselekményként ítélte el az izraeli légi erő tuniszi bombatámadását, minden másnál jobban kifejezésre jutott, mennyire egyértelmű a világ ítélete. Az az Egyesült Államok, amely más hasonló esetekben Izrael védelmére kél és vétőjével megakadályozza, hogy szövetségeseinek rovására mégoly hatástalan, de politikai-erkölcsi értelemben mégiscsak jelentős elmarasztaló határozat szülessen meg, ez alkalommal csupán tartózkodott.

Az USA magatartásában észrevehető változás ment végbe attól kezdve, hogy Reagan elnök a Palesztinai Felszabadítási Szervezet főhadiszállását ért bombatámadás hírének vétele után először még „jogos reagálásról” beszélt, amely egy „terrorcselekményre adott válasz” csupán. Igaz, a Fehér Házban elhangzottakkal már kezdetben sem vágott egybe Shultz külügyminiszter nyilatkozata, aki igenis „sajnálatosnak” minősítette az izraeli akciót.

„Meg nem bocsátható”

Valószínű, hogy Nyugat-Európa és az arab világ véleményének ismeretében került sor az elnöki vélemény „fájdalmas felülvizsgálatára”. A Fehér Ház szóvivője később már azt mondta, hogy „az izraeli önvédelem érthető kifejeződéséről” van szó, de hozzátette, hogy a bombázás maga „meg nem bocsátható cselekedet” volt. Az amerikaiak számára az úgy azért mutatkozott károsnak, mert F-15-ös, amerikai gyártmányú harci gépekkel hajtották végre a támadást az izraeliek, márpedig az amerikai fegyverexportot szabályozó törvény szerint az USA hadiiparának termékei csak „önvédelemre” használhatók fel.

Amerikai hírmagyarázók arra is emlékeztetnek, hogy annak idején a PFSZ főhadiszállásának Bejrútból Tuniszba való átköltöztetésében az Egyesült Államoknak is szerepe volt. Tunéziával, amelynek nyugatbarát politikája közismert, az USA-nak a legjobb kapcsolatai voltak, márpedig éppen az izraeli bombázás Washington és Tunisz viszonyát is megrontotta. Az amerikai stratégiák tudatában vannak Tunézia hadászati jelentőségének, amit Líbia szomszédsága éppúgy indokol, mint az a tény, hogy Tunézia tengerpartján található a Földközi-tenger térségének egyik legnagyobb támaszpontja, amelyet valaha még a franciák építettek ki maguknak: Bizerta. Erdemes lenne hát mindezt kockázatni?

Washingtonban arra is visszaemlékeznek, hogy annak a Burgibának az államát érte az izraeli légitámadás, aki valaha először sürgette Izraelnek az arab államok részéről történő elismerését, aki elsőnek igényelte a közvetlen arab-izraeli tárgyalásokat.

Míg aztán az USA a „mérsékelt” arab országok kedvébe igyekezett járni, Izraelben ellenérzéseket keltett a Biztonsági Tanácsban az amerikai vétő hagyományos alkalmazásának ezúttal elmaradása. Samír külügyminiszter egy nyilatkozatában egyenesen azzal vádolta Washingtonot, hogy az ilyen magatartással csak a terrorizmusnak kedvez.

Az Egyesült Arab Emírátsók egyik lapja, a jól értesültnek számító „Al Itihad” azt írta, hogy az izraeli visszavágás kegyetlenségét nemcsak az indokolta, hogy a larnacai hármasság gyilkosságá-

pen az ünnepen, Jom Kippur napján történt, hanem az, hogy az áldozatok között volt a Moszad, az izraeli titkosszolgálat helyettes igazgatója és az európai titkosszolgálati akciók főnöke.

A bombázással kapcsolatban különböző híresztelések láttak napvilágot. Technikailag igen nehéz lett volna az izraeli légi erőknek egymagának lebonyolítani a bombázást és a kétszer 2460 kilométeres út megtételét. Abu Ijad, a PFSZ egyik vezetője azt állította, hogy a harci gépek egy „európai NATO-ország területén levő repülőtérről” szálltak fel. A nápolyi NATO-parancsnokság cá-

A HAJOSKAPITÁNY AMERIKAI HÖLGYEKEL – AZ UTOLSÓ BÉKÉS KÉP

Ellenkező hír érkezett: minden tús, minden utas jól van

folta, hogy olaszországi repülőtereket vettek volna igénybe az izraeliek.

Titokzatos kommandó

Ugyancsak titokzatoság veszi körül a larnacai gyilkosságot elkövető kommandót. Két arabon kívül egy angol fiatal férfi került a ciprusi rendőrség kezére.

Közben eljött az „októberi háború” évfordulója is. Miközben idén Egyiptomban csöndben akartak erről megemlékezni, egy véres esemény döböntette meg a világgözeleményt, elsősorban pedig az annak nyomán új halottakat gyászoló Izrael közvéleményét. Az Akabai-öböl egyik kis tengerparti üdülőhelyén egy egyiptomi rendőr lefegyverezte társait, majd géppisztolyából válogatás nélkül tüzelte egy izraeli turistacsoportra. A halottak száma 7, köztük 3 gyermek is van. „Ámokfutónak” mondták a kairói közlések a rendőrt, akit elmebetegnek tüntettek fel, viszont a szörnyű tett időpontja és a tuniszi légitámadás emlékének friss volta feltételezi, hogy az „öngyilkos merénylet” egy új válfajával áll szemben a világ. (A rendőrt letartóztatták, s a hivatalos nyilatkozatok szerint a törvény teljes szigorával járnak el vele szemben, ami halálbüntetést és közeli kivégzést jelenthet csupán.)

A tömeggyilkossággal való leszámolást az egyiptomi-izraeli viszony alakítása is sürgeti. Mubarak elnök az eset után sietett részvételét kifejezni az izraeli kormánytól és az áldozatok családjánál. Tel Avivban egyébként egy pillanatra sem vonták kétségbe az egyiptomi változatot, amely szerint arról van szó, hogy a rendőr pillanatnyi elmezavarásban kiszámíthatatlan és kivédhetetlen módon cselekedett.

A véres „ámokfutás” színhelye egyébként egészen közel esik ama bizonyos Taba-enklávéhoz, amelynek sorsáról csak akkor tudnak dönteni, ha Egyiptom és Izrael

Közel-Kelet

Kalózik a luxushajón

Új módszer légi mintára

Az „ámokfutó” rendőr

kalózik a hajó felrobbantását helyezték kilátásba arra az esetre, ha Izrael elzárkózik a palesztin foglyok szabadonbocsátása elől. Senki sem tudta viszont, valóban a palesztinoknak robbanóanyaguk. Másfelől arra vonatkozóan sincs még tapasztalat, hogy milyenek a hajóeltérítés lehetséges módszerei, következményei. Hogyan lehet alkudozni a tengeri kalózzal?

Az „Örület hajója” — ahogyan a világsajtó elnevezte — először a szír partok felé vette útját, majd visszafordult nyugat felé, Ciprus irányába. Az olasz hadiflotta egységei követték — tisztes távoból, nehogy egy gyors támadás veszélyétől tartva a terroristák tömegmészárlásba kezdjenek. (Különbösen is híre járta, hogy a túsul szedett utasok közt volt két amerikai már ki is végezték! Aztán egy ellenkező hír érkezett: minden tús, minden utas, a legénység minden tagja jól van...)

Ciprustól minden bizonnyal távol akarta tartani magát az „Achille Lauro” kalózcsoportjának parancsnoka, gondolnia kellett ugyanis arra, hogy a ciprusi brit támaszponton esetleg olyan erők tartózkodnak, amelyek képesek tengeri terroristaelles akcióra. Lapunk zártkor a hajó ismét Port Said kikötője előtt vetett horgonyt, s híre járta: a kalózik megadják magukat.

11 ország polgárai voltak a hajón, amely maga nemzetközi jogilag olasz területnek számít, így behát az olasz hatóságok illetékessége alá tartozik. Természetesen a többi ország kormányja is felvette a kapcsolatot Rómával. A végén nemzetközi „válságcsoport” alakult a teendők kidolgozására és egyeztetésére.

Arafat-interjú

Kik lehetnek a fegyveresek? Izraeli források szerint olyan radikális palesztin terrorcsoportról van szó, amely egy éve alakult úgy, hogy kivált az egyik nagyobb palesztin szervezetből. A kalózikal semmilyen közösséget sem vállalt a Palesztinai Felszabadítási Szervezet. Arafat elítélte a terrorcselekményt, elhatárolva magát és szervezetét az ártatlan emberek elleni értelmetlen akciótól. Arafat interjút adott az egyik legnagyobb amerikai tévétársaságnak is. Szó volt arról, hogy amerikai-egyiptomi-palesztin közös fellépéssel szabadítsák ki a kalózik kezéből az amerikai túsokat. De 48 óra sem telt el, és a kalózik megadták magukat. A modern idők első hajóeltérítése után még maradtak kérdőjelek.

között valamelyes bizalmi légkör alakul ki.

Az újabb közel-keleti terrorhullám nem várt újdonsággal szolgált: a tengeri kalózkodás modern változatával. Az „Achille Lauro” nevű luxushajó, amely nyugatnémet, francia, angol, amerikai, olasz turisták tengeri körutazásához ad eszközt és keretet, palesztin fegyveresek hatalmába került. (Amikor e sorok nyomdába kerülnek, még nem tudni pontosan, hogy az egyiptomi Alexandria kikötőjében jutottak titokzatos körülmények között a hajó fedélzetére a kalózik vagy a tengeren valamilyen vízi járművel közelítették meg, s úgy szálltak fel hivatlan utasokként...)

A hajón hozzávetőleg 350–375 főnyi legénység tartózkodott a kalóztámadás időpontjában. Utas viszonylag kevés, száz-egynéhány csupán. Mintegy 600 utas, főleg nyugatnémet, kiszállt Alexandriában és turistakirándulásra ment. Port Saidban kellett volna ismét felszállniuk az „Achille Lauro” fedélzetére. Ott főként idős emberek és gyermekek maradtak, akik a kirándulás fáradságát, a nagy hőséget nem vállalták.

Azok közül, akik megmenekültek a kalózikaland kockázatától, az életveszélytől és az idegfeszültségtől, sokan már repülőgépen hazatértek Ausztriába vagy az NSZK-ba. Egyesek azt állították, hogy az „Achille Lauro” biztonsági intézkedései hiányosak voltak a közbeeső állomásokon.

Kevés ellenőrizhető hírt érkezett a kalózik kezére került hajóról. Úgy tudni, hogy a parancsnok hídát, a rádiószobát foglalták el először a fegyveresek, majd a fedélzet különböző „stratégiailag fontos pontjait”, az átjárókat. Hányan lehettek? Talán 12-en. Rádióon keresztül ismertették követeléseiket: Izraelben bocsássák szabadon a „Force 17” elnevezésű csoport 50 tagját, akik izraeli fogásban vannak. Tel Avivban nyomban közölték, hogy szó sem lehet a követelés teljesítéséről.

Természetesen nem lehetett üres fenyegetésnek tekinteni, hogy a

Kinek jó az árzuhanás?

Egyelőre feltételezés

Mostanában fel-felröppen a feltételezés: az olajár a közeljövőben esetleg zuhan. A bécsihez hasonló kimenetelű OPEC-értekezletek is megerősítik, hogy a szervezet egyre kevésbé képes tagjai kitermelési politikáját és árait meghatározni. Ha viszont a tagok — vagy akár Szaúd-Arábia egyedül — tetszésük vagy gazdasági igényük szerint határozzák meg a piacra kerülő mennyiséget, a kínálat jóval meghaladná a keresletet.

Erre alapozzák elméletüket azok, akik a meredeken csökkenő nyersolajárát prognosztizálják. Nézetüket erősíti, hogy egyes híradások szerint a közelmúltban Angliában tartott előadásán maga *Jamani* sejk, Szaúd-Arábia olajminisztere is hasonló véleménynek adott hangot.

Az olajár változása mindenképpen *jövedelemátcsoportosítást* jelent a nyersolajat termelők és az azt felhasználók között. Míg az ár négyeszeresére emelése a felhasználóktól vont el nemzeti jövedelmet, addig — mondjuk — egy 40 százalékos csökkenés arányosan javítaná a felhasználók helyzetét. A világ naponta mintegy 55 millió hordónyi olajat használ fel, egy 40 százalékos áresés tehát egyenértékű lenne azzal, mintha a jelenlegi ár mellett a felhasználók napi 22 millió hordót megtakarítanának. A fenti mennyiség egyébként szaúdi könnyúolajban mintegy 616 millió dollárt ér. A felhasználónak az alárón kívül a szállítási költséget is állniuk kell. A számolást, persze, tovább folytathatjuk. Hipotézisünk szerint így évente összesen 225 milliárd dollárnyi megtakarítást mutathatnánk ki a fogyasztó országoknál. Ennyivel emelkedne tehát elméletileg az a nemzeti jövedelem, amelyet ők használhatnak fel; beruházhatnak, reáljövedelmet emelhetnek, importálhatnak — és ennyi hiányozna a termelőknél.

Mindez, persze, csak *számolás a papíron*. A világ olajkereskedelmének jelentős része nem OPEC-árakon bonyolódik le. Az érvényben levő hosszú távú szerződések egy része is kizárná a hasonló mértékű hirtelen árváltozást. Az viszont biztos, hogy a termelőknél azonnal jelentkezne a jövedelemkiesés. Kénytelenek lennének fejlesztési terveiket, importprogramjaikat felülvizsgálni és ugyancsak arányosan mérsékelni. A következmények azonban aligha korlátozódnának csak a jövőbeni üzletekre, ilyen mértékű hirtelen jövedelemkiesés minden bizonnyal a már megkötött és lebonyolítandó üzletek finanszírozásánál

is nehézséget okozna. Következésképpen a hatást azok az exportra termelők is *kénytelenek lennének érezni*, akik „tegnap” még biztonságban érezték magukat a hosszú távú értékesítési szerződés birtokában.

Az egyéb nyers- és alapanyagpiacokra gyakorolt hatást már nem lehetne kiszámi-

natív energiahordozók versenyképtelenné válása pedig a világot csak kiszolgáltatottabbá tenné egy későbbi olajsokk hatásának. Az olajárcsökkenés legközvetlenebbül persze az olajból készült termékekre hatna.

Az olajár követése a belföldi termelői árakban *gazdaságpolitikai kérdés*. Ma is találhatunk olyan fejlett tőkés országot, amelyik az alacsony olajár időszakában is mesterségesen magasán tartotta belföldi árszintjét. Az sem ritka, hogy valaki a kedvezőbb kitermelési költségű olajat hazai ipara számára indirekt szubvencióként működteti. Egy esetleges

tani. 1973 után az olajár megnégyesződése más nyersanyagok jegyzését is jelentős mértékben felnyomta. Az árcsökkenésnek — vélhetően — fordított hatása lenne. A nyersanyagpiaci árak tehát mérséklődnének. Egyrészt azért, mivel a mérséklődő energiaköltségek miatt csökkennének a nyersanyagok kitermelési költségei, másrészt a jegyzéseket a lélektani tényezők is lenyomnák. Hogy *mennyire, milyen mértékben*, arról vitatkozni lehet. Az energiaárak mérséklődésének nem elhanyagolható kényelmetlen következménye lenne az alternatív energiahordozókra épülő projektek azonnali gazdaságtalanná válása. (Azt ugyanis elég nagy biztonsággal állíthatjuk, hogy egy esetleges olajárzuhanás elsőként a konkurensokat — a szenet, a földgázt — érintené negatívan.) Alighanem erre sincs a világnak szüksége. Az *egyszer leállított tervek újraindítása sokba kerülne*, az alter-

olajárzuhanás esetén nem lenne mindegy, milyen utat választanak az egyes kormányok. Azok, akiknél a termelői árak a világszintű árak szintjére először esnek le, *behozhatatlan versenylőnyt* élveznének, hisz költségeik mérséklődése rendkívül versenyképes árajánlatokat tenne lehetővé. Azok a termelők viszont, ahol a kormány — például energiatakarékossági okokból — a korábbi árszint fenntartása, vagy mérsékelt csökkenése mellett döntene, alighanem *kiszorulnának a piacról*.

Végeredményben arra a következtetésre juthatunk, hogy egy hirtelen és meredek árcsökkenés voltaképpen *nem jó a világgazdaságnak*. Alighanem ugyanolyan mértékben megárázná, mint annak idején a két olajsokk tette. *Lassú, folyamatos mérséklődés lenne a kívánatos megoldás*, amely időt ad arra, hogy mindenki igazodhasson.

Gara Szabolcs

A Coriolanus a Katona József Színházban

Maga akart lenni

Éles, felülről-oldalról bevágó fények, mégis, mintha mindvégig sötét volna. Döngve csapódó fémkapuk, felmeredő vas-traverzek; a színt különféle palánkok szabdadják. A terek valamiképp mindig lehatároltak, bekerítettek. Komor, sallangtalan képek. Coriolanus szűkre szabott világa. A város, amelyet szolgál, s amelyből kiemelkedik.

Ez utóbbi a vétke — legalábbis azok szemében, akik Róma sajátos hatalmi struktúráját a kontraszelekció elvének megfelelően működtetik. Mert Coriolanus nem illik e gépezetbe, nem hajlandó csavarrá lenni benne. Tudja a saját értékét, és érdeme szerint várja a megbecsülést. Nem hízeleg senkinek, s nem hízelegtet magának. Nyers, szókimondó; nyíltan megveti azt a léhűtősereget, amelyik „mi vagyunk a nép” felkiáltással ingyen gabonát követel, és tribunusai manipulációinak engedelmessé, mindig kijátszható adu a hatalmi játszmában.

A játszma pedig a kettős hatalom fenntartásáért folyik. A szenátus határozatlan, jellegtelen, jobbra elöregedett és elcsüggedt hangadói, meg a népképviselet arrogáns letéteményesei között működik valami kölcsönös belátás: utálják egymást, de a közös középserűségben mégiscsak elműködtetik a társadalmi mechanizmust. Hol az egyik fél tart jobban a másiktól, hol meg fordítva — épp ez az érzékeny libikóka biztosítja a nép feletti uralmat. A népet ugyanis kifizetik azzal a látszólagos szabadsággal, hogy tribunusain keresztül beleszólhat az állam ügyeibe. Konzult is választhat például — akinek „szokás, forma és szertartás” szerint alázatosan kell folyamodnia a voksokért.

Coriolanus, akit kétségtelenül megillet a méltóság, elutasítja ezt a „cirkuszt”, amelyet méltatlannak érez. Mégpedig nem csupán önmagáé, de a népé is. Azután mégis rááll, hogy kiáll voksot koldulni a piactérre, mert jóakarói rábeszélják. Ez az első hiba, itt adja fel először a meggyőződését. Eljátssza a komédia ráosztott szerepét — holott tudja, hogy nem lesz benne jó. S amikor a féltékeny tribunok visszavonják konzuli kinevezését, a várható módon reagál: indulatai ismét kiszolgáltatják. Maga segít egyre nagyobbra nyitni a rá váró csapda száját. A nép színe elé

sának vermébe esik egy nagyformátumú, jobb sorsra érdemes ember.

Am Coriolanus egyik nézőpontból sem tragikus alak, legfeljebb antipatikus tévelygő, aki végül is bűnössé lesz bosszúvezérelte árulásában. Mondhatnánk: voltaképp furcsa, hogy akár az óhatatlanul egyszerűsítő „hazafias” olvasattal, akár az úgynevezett „reakciós” változattal oly hosszú időn át beérte a világszínház. Dehát igen-csak ritkán játszották a darabot. Jan Kott szerint ennek két oka van: a Coriolanus Shakespeare legszárzabb, legridegebb műve, ugyanakkor tulajdon-

akart lenni, semmi más” — ahogyan Aufidius, a lényeglátó volszk vezér mondja. Cserhalmi nem pózol, és nem gögös. Hanem rátarti és dühös. Rátarti a maga erkölcsére, és dühös, mert a világe más.

Ez a Coriolanus megengedi magának azt a luxust, hogy az indulataiból él. Ami lehetséges a harcmezőn, de a társadalmi mozgástörvények a farizeusoknak kedveznek. Nem mintha Coriolanus nem tudná ezt: de téved, amikor azt hiszi, hogy a képességek, amelyek fölébe emelik a középszernek, az ő számára egyszersmind külön szabályokat is garantálnak.

A főszereplő: Cserhalmi György

Fotó: Horváth Péter

képpen „nem fogadhatták el teljes egészében az arisztokraták, s éppúgy a republikánusok sem”. E megállapítás igaz lehet, de hozzá kell tennünk, hogy a hiba a színházban keresendő, mert egyik vagy másik koncepció jegyében mindig is vulgárizálta a darabot.

Az az előadás, amelyet a Royal Shakespeare Company a hetvenes évek végén játszott, már bonyolultabban láttattam a címszereplő és a „köz” viszonyát. A rendező Terry Hands felhívta a figyelmet egy nagyon fontos dologra — arra tudniillik, hogy Coriolanus tragédiája nem a volszkokhoz való átpartolásában keresendő. Nem ez a drámai csúcspont, nem erre kell felépíteni az előadást. A nagyszerű Alan Howard professzionista hős

Nem méri fel, hogy neki nem szabadna hivatalért folyamodni. Mert arra nem az ő megalkuvást nem ismerő, öntörvényű erényei érdemesítenek, hanem a római kettős hatalom zsákutcáiban taktikázva elboldoguló tribunok és szenátorok állandó konszenzuskészsége. Sorsa tehát akkor pecsételődik meg, amikor önnön személyiségét mégis meghazudtolva, próbál alkalmazkodni „a világ ritmusához”. Ez az igazi drámai vétsége, ez, amelyet önmaga ellen követ el. A mókuserékből nincs szabadulás — és Cserhalmi játéka e keserű tapasztalás tragikumát sugározza. Vissza-fogottan feszült „alapállásokban”, és kirobbanó lendületekkel fogalmaz, mint valami kitercebe zárt nemes vad, úgy keresi minduntalan a maga szabad terét, és újra meg újra

85. nov. 1.
Átlépni az országhatárokat?

Szolgáltatás — másképp

Az elmúlt hetekben felerősödött az a vita, amely a nemzetközi kereskedelem szabályozásának továbbfejlesztéséről különböző fórumokon, de azonos témával folyt. A kérdés leegyszerűsítve a következő: *kiterjedjen-e az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény hatásköre — nyilvánvalóan módosított szöveggel persze — a szolgáltatások szektorára is vagy továbbra is csak a „megfogható” termékek területén maradjon?* Szükséges-e (lehetőséges-e) a nemzetközi szolgáltatáskereskedelmet is liberalizálni vagy a jelenlegi helyzet továbbélése kívánatos? A probléma az USA és néhány fejlődő ország között több alkalommal éles szópárbajhoz vezetett.

Aligha kétséges persze, hogy több ezer kilométer távolságból nem lehet eredményesen tanácsot adni, az ügyfél cselekvését ellenőrizni és befolyásolni. Igazság szerint a „szolgáltatások kereskedelmének szabadságáról” szóló amerikai javaslat azt jelentené például, hogy neves amerikai ügyvédi irodák filiálét nyithassanak a beruházás célpontját jelentő fejlődő országokban, alkalmazottaik — az amerikai állampolgárok is — megfelelő vizsga letétele után a bíróságok és hatóságok előtt ügyfeleiket szabadon képviselhessék, amerikai bankok és biztosítótársaságok szabadon nyithassanak fiókokat stb. *A kereskedelem szabadsága tehát a gyakorlatban alighanem a „befektetés szabadságát” jelentené...*

Az Egyesült Államok szerint a szolgáltatások nemzetközi forgalmának liberalizálására mindenképpen szükség van. Indokolja ezt véleménye szerint a világgazdaság átalakulása, a szolgáltatásoknak a fejlett tőkés országok bruttó nemzeti termékében elfoglalt súlya. (Az USA gazdaságában a szolgáltatások részaránya 55 százalékos, a foglalkoztatottaknak azonban már mintegy 67 százaléka dolgozik ebben a szektorban. Ugyancsak 50 százalék körül van e tevékenység aránya az NSZK és Anglia GNP-jében is.)

Washington érvelése szerint a fejlődő országok exportjában döntő szerepet játszó nyersanyagok és késztermékek kereskedelmét a GATT-szabályok liberalizálták, ezen országsoport tehát elvileg akadály nélkül exportálhat a fejlett tőkés országok piacára, miközben a fejlődők elzárják saját piacukat a fejlett piacgazdaságú államok szolgáltatásai elől. 1983-ban számítások szerint *a világkereskedelmi forgalom 18 százalékát tették*

ki a szolgáltatások, 6 százalék a közlekedésre, 4,5 százalék pedig a turizmusra esett. A fennmaradó 7,5 százalék lényegében azok a termeléssel összefüggő szolgáltatások (bankok, biztosítás stb.), amelyek kereskedelmének liberalizálásáról az USA szerint elsősorban szó lenne.

A fejlődő országok jelentős része — India és Brazília játszik vezető szerepet — az amerikai állásponttal ellentétes véleményt hangoztat. Álláspontjuk mögött meghúzódna függetlenségük feltésével kapcsolatos megfontolások is; tartanak például attól, hogy az *idegen kézben levő* bankok megnehezítenék a nemzeti gazdaságpolitika végrehajtását, a monetáris célok érvényesítését. Felmerülhet az is, hogy a fejlett tőkés országok szolgáltató cégeinek versenyében hamar elsorvadhatnak a hazai vállalatok. Szempont, hogy ebben a szektorban ma a fejlődő világ általában nem versenyképes, és így a szabad verseny csak kereskedelmi-szolgáltatási mérlegeik *deficitjét* növelheti.

A szolgáltatások kereskedelmének ügye a fentieknek megfelelően valamifajta „fejlett tőkés—fejlődő” kérdésként jelent meg. A valóság azonban nem ez. Ténylegesen e forgalom *a fejlett tőkés országok között sincs liberalizálva.* Egy esetleges „felszabadításnak” első haszonélvezői alighanem az amerikai beruházási bankok lennének, amelyek a japán piacra juthatnának ezentúl bekorlátozás nélkül. A City bankjainak is meg kellene küzdeniük a fejlettebb technikával rendelkező egyesült államokbeli pénzügyintézetek versenyével. Multilaterális rendben megoldható lenne az is, amire eddig a Közös Piac képtelen volt, a szolgáltatás-kereskedelem integráción belüli liberalizálására.

Túlmenően a fentiekben, sok országban a nemzeti határok között sincs a szolgáltatások forgalma felszabadítva. A nemzetközi forgalom szabadságát legjobban követelő Egyesült Államokban például nem lehet országos bankhálózatot létrehozni, hanem bonyolult szabályozások védik a *helyi* kisbankok betétgyűjtő tevékenységét. (Ezért nem lehet látni a nyugati parton például Chase Manhattan bankfiókokat, a keletin pedig a Bank of America intézményeit.) Ameddig pedig a forgalom még sem országon belül, sem pedig a fejlett tőkés országok között nem liberalizált, alighanem illúzió lenne világméretben szabaddá tételét elvárni.

Gara Szabolcs

nidejű jövőképek

ták. „Miért akar innen elköltözni?” „Mert félek a szörnytől. Tetszik tudni, attól az új szobortól, amelyet akaratumk ellenére ránk erőltettek, miközben a régi «klerikális» és «nacionalista» szobrokat áttelepítették a «szobor-gettóba» — magyarázta az eltávozni készülő. „Nincs miért harcolni” — szögezte le a város 31 éves KISZ-titkára, majd arról panaszkodott, hogy teljességgel képtelen szót érteni a jövő nemzedékével, a tizen- és huszonevesekkel. Én is érzékelttem mindenütt a kommunikációs zavart: az utcán, a tantesületi értekezleteken, a tárgyaláson, a fehér asztal mellett és a KISZ-gyűlésen egyaránt. „Kit szólítanak elvtársnak?” — kérdeztem az egyik pedagógus KISZ-alapszerv tagjait. „Akit nem lehet másképpen” — válaszolták.

A KISVÁROSI DIPLOMÁSOK nagy része nem nevezhető értelmiséginek, vagyis a szellem emberének, az értékek közvetítőjének, a múlt, jelen és jövő dimenzióiban egyformán gondolkodó embernek, a minőség felelőseinek. Jól illik rájuk *Varga Csaba* megállapítása: „Félszerepekkel kinlódik, szellemileg alulteljesít, elhagyott, tartós identitáshiánya van, mely csak félig-meddig tudatosul, ezért kénytelen *látogat-identitásokba* takaródní. A többségnek emiatt nincsen egyéni meggyőződése. Ami van, az többnyire hitetlenség, csendes vegetáció.” Többségük tudata hiányos és a viselkedésüket irányító „kis parancsok” keveseknél alkotnak következetes rendszert, hiánvtalan sort. A „belső vezérlés” innen-onnan összeszedett kölcsönökkel működik, és a működés elsősorban a fogyasztás területén zavartalan. Egyeseket közülük leginkább a hedonizmus, másokat a szórakozást csak kirobbantani engedő „hajtás” és önkizsákmányolás, ismét másokat az infantilizmus, megint másokat a reallitásérzék hiánya, újból másokat a gazdasági pozitívizmus vagy pragmatizmus jellemez. Többeket ez is, az is. A Kisváros diplomásainak többségét a kisebb, intim közösségek hiányával ugyanúgy jellemezhetjük, mint a civil társadalom nagyobb közösségeinek hiányával. *Hiányzanak a helyi társadalom fórumai, „életformaműhelyei” és „gyógyító közösségei”.*

A gyökereitől és közelmúltjától is elvágott város lakói akadályoztatva vannak abban is, hogy múltjukba hazalátogassanak. A tervezők sem múltban, sem jelenben, sem jövőben, hanem leginkább tervidőszakokban gondolkodnak. Igaz erre a városra is,

amit a *Ködszurkáló* szerzője a korabeli színházról írt, hogy az öntisztulás és a továbbfejlődés csak ott lehetséges, ahol a közösség „lelke-tükörképéből” választja ki a legjobbakat, „maga-testéből farag, magavágyta, maga-ellenőrizte vezetőket”. Kisvárosban is sok még a félelem, nagy a fáradtság, határáig ért a diplomások körében is az önkizsákmányolás. Sok diplomás még mindig úgy hal meg, hogy akár egyszer is elmondhatta volna véleményét akármilyen nyilvánosság előtt.

Mindennek ellenére — és ez vizsgálódásom legérdekesebb, legváratlanabb eredménye — a kisvárosi diplomások jelentős hányada (nagyobb része) rokonszenvez egy Reformvártípusú utópiával, a közösségre, a közvetlen érdekképviseletre építő várossal. Ezt közülük többen kisebb nyilvánosság előtt megfogalmazták. Ugyanazok, akik erősen kötődnek a kényszerpályájukhoz, a kellemeshez, a hasznoshoz.

HOGYAN LEHET ezt a két várost, Kisvárost és Reformvárt két úrként egyszerre szolgálíni? Számolni kell természetesen a felületes olvasással, a következetlen ítélettel, a naivitással, a képmutatással, az említett hasadt tudattal, a taktikázó kompromisszummal is, de számolni lehet — ha óvatosan is, számukat nem túl sokra becsülve — *reformerekkel*. Akadtak közöttük olyanok, akik roppantul rokonszenvezve vele, „csupán” *felvállalni* nem merték Reformvárt, és a reális utópiát irreális utópiának minősítve hatálytalanították a kihívást. Szép számmal akadtak olyanok, akik Reformvárral azonosulva elmarasztalták vagy éppen megtagadták Kisvárost. Olyanok is akadtak, akik éppen Kisvárossal, akár a hivatalos Kisvárossal is azonosulva akarták városukat Reformvárrá alakítani. Néhányuk számára — elsősorban az igazi értelmiségiek között akadtak ilyenek — Reformvár egy belülről induló, *személyes* reform szükségességét jelentette. Akár így, akár úgy, a kisvárosi diplomások jelentős része gondolatban, kisebb részük szóban is, néhányuk azóta cselekedetben is Reformvárral „vétkezett”.

„Elgurult az origó” — írta *Latinovits Zoltán*. Kisvárosra és a többi kisebb és nagyobb városokra is igaz lenne? Vagy talán „csak” szétgurult? Milyen rendező elv, *miféle* jövőkép alapján kerülhet ismét össze és a helyére? Vagy talán új is remélhető az elgurult helyett? Vagy nincs más megoldás, ki kell izzadnunk, mint kagylónak a gyöngyöt, az új origót? **Kamarás István**

Felcserélt szerepek

Két évtizeddel ezelőtt még azzal a — nem is alaptalan — váddal illették a japán vállalatokat, hogy gyors fejlődésüket és exportsikereiket a külföldi, elsősorban amerikai technológia lemásolásának köszönhetik. A műszaki fejlesztés élvonalában lévő államok Japánt „kopipintó nemzetgazdaságnak” tekintették, hiszen harminc év alatt a szigetország cégei mintegy 42 ezer szerződést írtak alá technológiai importról. Az elmúlt 10 évben sokat változott az ázsiai ország megítélése, s napjainkra annyira felcserélődtek a szerepek, hogy az *Egyesült Államok* az eddiginél nagyobb mértékben szeretne hozzájutni a japán innováció eredményeihez.

Új kiadvány novemberben

Az amerikai nagyvállalatok, valamint a kormányzat számára a nyolcvanas évek elején vált egyértelművé, hogy nagyobb figyelemmel kell kísérni a japán cégek kutatási és fejlesztési tevékenységét és eredményeit. Ez annak a következménye, hogy a japán vállalatok több területen — nagy teljesítményű számítógépek, robottechnika, biotechnika stb. — jelentős

műszaki és üzleti előnyre tettek szert az amerikai cégekkel szemben. S nemcsak a világpiacon, hanem az USA-ban is.

A szigetország évente kétszer annyi robotot gyárt és exportál, mint az Egyesült Államok, s míg a biotechnika tudománya és üzleti hasznosítása az USA névéhez fűződik, a továbbfejlesztésben elsősorban a japán cégek érnek el piaci sikereket. A Fujitsu és a Hitachi szuperkomputereinek teljesítménye ma már felülmúlja a versenytárs amerikai cégeket, sőt újabban az amerikai hadügyminisztérium is Japánból vásárol technológiákat. Nem kis pánik közepette született meg nemrégiben a kormányban és vállalati szinten csaknem egy időben a döntés az USA-ban: szervezettebbé kell tenni a japán műszaki fejlődés eredményeinek tanulmányozását és hasznosítását.

A döntés nyomán gomba módra szaporodnak az USA-ban a *japán műszaki kiadványokat* figyelő, fordító, és szemlélő ügynökségek és vállalatok. Egy felmérés során kiderült, hogy a Japánban havonta megjelenő mintegy 10 ezer műszaki kiadványból az Egyesült Államokban mindössze négyszázat dokumentálnak és szemléznek. Egy másik felmérés azt a meglepő eredményt hozta, hogy az amerikai műszaki egyetemeken mindössze 400 diák foglalkozik a japán nyelvel, holott a szigetország műszaki kiadványai általában nem angolul jelennek meg.

A legtöbb amerikai nagyvállalat a japán műszaki eredmények figyelésének elmaradását a nyelvi korlátokkal magyarázza. Sőt, olyan vádak is elhangzanak, hogy a japánok azért publikálnak anyanyelvükön, hogy megnehezítsék a világ számára kutatási és fejlesztési eredményeik átvételét.

A szakosodó vállalatok az USA-ban igyekeznek maguk köré gyűjteni a japán nyelv ismerőit, s nagy apparátussal látják hozzá a szigetország kiadványainak dokumentálásához. A Japan Technical

Information Service vállalat például *novemberben* jelenteti meg első kiadványát, amely 750 japán műszaki kiadványban tallóz és havonta ötezer cikkismertetést közöl majd.

Gazdasági tényezők

A nagy amerikai vállalatok mind több kutatójukat küldik el *ösztödijjal* tanulni az ázsiai országba, számos cég pedig kifejezetten a műszaki eredmények figyelésére és nyomon követésére alapított *irodát* a helyszínen. Az IBM, a Motorola, a General Motors és a Hughes pedig a már működő tokiói irodája kibővítésével figyeli a japán K+F-t. Erdemes megjegyezni, hogy a Hewlett-Packard elektronikai vállalat tokiói irodájában 50 japán alkalmazottat foglalkoztat az innováció nyomon követésére.

Az *USA kereskedelmi minisztériuma* nemrégiben félmillió dollárral járult hozzá az amerikai elektronikai szövetség tokiói irodájának létrehozásához. Az iroda egyetlen feladata az ágazat fejlesztéseinek figyelemmel kísérése a helyszínen. A japán műszaki ismeretek amerikai célokra való lecsapolásának érdekében a kereskedelmi minisztérium olyan számítógépprogramok kidolgozásához nyújt anyagi segítséget, amelyek megoldják a japánról angolra fordítás „szűk keresztmetszetét”. A programcsomag elkészültéig az amerikai kormányzati szervek jelentős anyagi támogatással ösztönzik a kutatók és a tudósok hosszabb tartózkodását a japán cégek kutatóintézeteiben. A „műszaki nyitás Japán felé” irányvonal előtérbe kerülése és az ezzel kapcsolatos események sűrűsödése és felgyorsulása mind a vállalatok, mind pedig az amerikai hatóságok részéről tapasztalható.

A szigetországi műszaki eredményeinek figyelése és átvétele mögött nem nehéz felfedezni — a presztizsok mellett — *gazdasági tényezőket*. A japán ipar az elmúlt két évtizedben számos területen

csökkentette az amerikai termelők piaci részesedését. Az előretörés legfájdalmasabb helyszíne maga az amerikai piac, ahová nemcsak a kedvező árfekvés, hanem a kiváló műszaki tulajdonságuk miatt is özönlenek a japán áruk. (A korlátozások, „önkorlátozások” és a protekcionista intézkedések ellenére is a vásárlók kedvelik és keresik a japán ipar termékeit az Egyesült Államokban.)

Amerikai szakemberek véleménye szerint napjainkban a műszaki eredmények tekintetében Japán csak két területen marad el az Egyesült Államoktól: a szoftver és az űrtechnika területén. Az, hogy a szigetország a műszaki haladás többi területén azonos szinten van az Egyesült Államokkal, illetve előnyre tett szert, nem kismértékben a kutatásra és fejlesztésre fordított kiadások aránya növekedésének köszönhető.

A statisztikák szerint 1965 óta Japán *megnégyszerezte* K+F kiadásait, ugyanabban az időszakban az USA-ban csak 50 százalékkal fordítottak többet erre a célra. (Abszolút összegben az amerikai K+F kiadások meghaladják a japánt, az elmaradás a dinamikában tapasztalható.)

Szakemberimport?

A Boston Consulting Group felmérése szerint a nagy amerikai és japán vállalatok 1978-ban forgalmuknak egyaránt 3 százalékát költötték kutatásra és fejlesztésre. Öt esztendővel később a japán cégek K+F kiadásai a forgalom 5,1, az amerikaiaké pedig 3,7 százalékával volt egyenlő. Az egyes vállalatok tekintetében az átlag így alakult: Canon 14,6, Nippon Electric 13, Shionogi 9,6 százalék, General Electric 3,4, RCA 2,4, Xerox 6,6 százalék.

Az amerikai vállalatok és a hatóságok hirtelen támadt érdeklődése a japán műszaki eredmények iránt azt jelenti, hogy *kiegyensúlyozottabbá* válik a technológiai transzfer a két ország között. Mi sem bizonyítja jobban a japán műszaki eredmények felértékelődését az Egyesült Államokban, hogy a nagy amerikai vállalatok és kutatóintézetek már foglalkoznak japán tudósok és kutatók tömeges átcsoportosításának a gondolatával.

Gara Szabolcs

A számviteli főosztályunkra érettségizett közgazdasági képesítésű nő

ügyintézői,

gépkönyvelői

munkakörbe felvesszünk. Kezdőket betanítunk. Bérézés: megegyezés szerint.

Jelentkezni lehet a 325-380-as és a 311-774-es telefon 276-os vagy 261-es mellékén.

VEGYIPARI TERMELŐSZÉK- KERESKEDELMI VÁLLALAT
Budapest V., Kozma Ferenc u. 3.

...egyelmezte a magyar nyelvű kiadását. Miközben folyton emlegetjük, hogy Magyarország tipikusan nyitott gazdaság, mégis figyelmünket alig fordítotuk a külgazdasági kapcsolatok sokoldalú elméleti összefüggéseinek a feltárására, illetve az efféle ismeretek rendszerbe foglalására. Igaz, az igényesebb szerzők — külgazdasági témát választván — műveikben igyekeztek bemutatni s egyben kritikáját adni az adott terület polgári irodalmának. (Például így ismerhettük meg a váumunió-elméleteket Palánkai Tibor: A nyugat-európai integráció című könyvéből.) Viszonylag nagyobb súlyt kaptak a hazai munkákban a vámokkal, azok fajtáival, hatásaival, a nemzetközi gazdasági integrációkkal, valamint a nemzetközi pénzügyekkel, árfolyamokkal foglalkozó munkák. Az is igaz, hogy a legutóbbi időkben megjelent *Wallerstein* műve a modern világgazdasági rendszer kialakulásáról (Gondolat, 1983), valamint *Ohlin* munkája az interregionális és nemzetközi kereskedelemről (KJK, 1983).

Mégis jogos a szakemberek hiányérzete: a gazdaságilag fejlett nyugati országokban immár évtizedek óta oktatott „International Economics”, vagyis a külgazdaságtan miért nem vált ismertté netán oktatott anyagok nálunk is? Olyan anyagról van ez esetben szó, amely a hagyományosan e' emzett külgazdasági kategóriákat és összefüggéseket a külgazdasági hatások függvényében ábrázolja. Igaz, a polgári külgazdákknak a nemzetközi gazdasági kapcsolatokról szóló elméletei nem vitathatatlanok, s egyáltalában nem biztos, hogy a gazdaságpolitika, a gyakorlat felszívja az adott pillanatban, mégoly jó elméletet is. Mégis elengedhetetlenül szükséges a XX. század második felében, sőt végén az országhatárokon már régóta túlnyomó kereskedelmi, kooperációs, tőkemozgatási, termelési, pénzügyi kapcsolatok korszakában egy *átfogó* munka, amely elméleti alapokat ad a külgazdasági kapcsolatfajták majd' mindegyikéhez, és amely kiemelten vizsgálja ezen külkapcsolatok hatásait a belgazdaságra.

Nem lehet eltúlozni éppen ezekben az években hazánk szempontjából az olyan összefüggések fontosságát, mint például a külkereskedelem és a gazdasági növekedés, a külkereskedelem és a gazdasági egyensúly, az importhelyettesítés vagy exportösztönzés, az árfolyamok és a fizetésimérleg-egyensúly, árfolyampolitika és

Nos, a Közgazdasági és Jogi Könyvtár adó gondozásában ilyen könyvet kap kezébe az olvasó. (Meg kell jegyezni, hogy *Södersten* nincs egyedül. Például Franciaországban a Dalloz kiadónál 1971-ben már harmadik kiadását érte meg egy ezer oldalas nemzetközi-gazdaságtan, *Maurice Byé*: „Relations économiques internationales” című könyve.)

A *Södersten*-mű magyarországi kiadása 460 oldalon nem a teljes munka. A címe is más, mint az eredeti szövegű fordítása: A külgazdaságtan. Bizonyos részeket elhagytak belőle, illetve a nemzetközi pénzügyekkel foglalkozó fejezeteket erősen lerövidítették abból a megfontolásból, hogy e témában a hazai szakirodalom „jó konjunktúrában” volt az elmúlt időszakban. A magam részéről sajnálom, hogy a Malmö melletti lundí egyetem (a leghíresebb Svédországban) neves professzorának nem a teljes munkáját adta ki a kiadó.

Södersten művét tankönyvnek szánta, így élvezetes stílusa mellett annak didaktikai értékei is vannak, amelyek alkalmassá tehetik a hazai felsőoktatásban való felhasználását, sőt — megkockáztatom — sajátos tantárgyként való bevezetését is. A külgazdaságtan ugyanis nem politikai gazdaságtan, nem világgazdaságtan, nem külkereskedelem, nem pénzügy, hanem mindez együtt. De korántsem csupán a felsőoktatásban részt vevők fogathatják nagy haszonnal a könyvet, hanem bárki, aki a nemzetközi gazdasági kapcsolatok elméleti kérdéseiről érdeklődik.

Nagy előnye a szóban forgó munkának, hogy kézikönyvként használható, nem feltétlenül szükséges a témákon elejétől fogva kötött sorrendben, következetes munkával átrágni magunkat.

A műnek külön értéke, hogy feldolgozza, beépíti — kissé elméletitörténeti tankönyvként is — a polgári iskolának a nemzetközi gazdasági kapcsolatok elméletével kapcsolatos nézeteit, tanításait.

Végezetül, nagy segítség a könyv azoknak, akik egybegyűjtve, logikailag összefűzve szeretnék olvasni a külkereskedelem, a nemzetközi tőkeáramlás, a szakosodás, az árfolyamrendszerek problematikáját csakúgy, mint ezen külgazdasági kapcsolatok hatásait a belső gazdaságra: a növekedésre, az áralakulásra, a foglalkoztatottságra, a külső és a belső egyensúlyra.

Lányiné Garai Katalin

exportáltak a vállalatok főzelekkonzervet és italféleségeket. A rubelelszámolású országokból alig 2 százalékkal nőtt a

SVÁJC

Kooperációk és vegyes vállalatok

A magyar—svájci kereskedelmi kapcsolatok legsebezhetőbb pontja az export-import áruszerkezete. Mindkét irányban az alapanyagok és a félkész termékek a meghatározók. A magyar behozatalban ez az árucsoport 68,8 százalékot képvisel, a kivitelben pedig az energiahordozókkal, a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekkel együtt 89,6 százalékot. Ebből következik, hogy a legkorszerűbb technikát is tartalmazó gépipar termékei elenyésző szerepet játszanak a kölcsönös szállításokban, éppen Magyarországon egyik legfejlettebb tőkés külkereskedelmi partnere esetében. A magyar szállításoknak mindössze 1,2, a svájciaknak pedig 14,3 százalékát alkotják.

Mindez a Magyar Kereskedelmi Kamara svájci tagozatának hétfőn tartott tagvállalati ülésén hangzott el. Miként az is, hogy az együttműködés formáit tekintve látszólag Svájc kiváló partnerre Magyarországnak. A vállalatközi kooperációk száma 94. A legutóbbi két évben 10 új létesült, 8 pedig megszűnt. Jelenleg további 35 témában folynak tárgyalások magyar és svájci vállalatok között. A kooperációk közül 39 a gépiparban, 31 a vegyi és gyógyszeriparban, 12 a mezőgazdaságban és élelmiszeriparban jött létre. A kooperációkat tekintve Svájc — 1984-es felmérés szerint — Magyarország 5. legjelentősebb partnere.

Némi szépséghibája mindennek, hogy a Svájcba irányuló magyar exportnak mindössze 3,2 százaléka, az onnan származó importnak is alig valamivel több mint 10 százaléka bonyolódik le kooperációs együttműködések alapján. S a 94-ből a tényleges termelési kooperációk száma csak 25.

vegetal a gazdaság, mindenképp meg és kipiheni az év végi fardalmakat. (FIGYELŐ, 1984./50. szám.)

Még kedvezőbb a kép, ha a Magyarországon svájci tőke bevonásával létesült *vegyes vállalatok* számát nézzük. Egy 3-4 hónappal ezelőtti felmérés szerint 42 vegyes vállalat létesült külföldi tőke részvételével (azóta a szám feltehetőleg már elérte az 50-et is). A 42 közül 9 esetben svájci vállalat a társtulajdonos, a második helyen álló NSZK esetében 7 vegyes vállalat jött létre.

A svájci érdekeltségű vállalatok közül mind a mai napig a legtökeerősebb és a leghatékonyabban működő a B+Z Kft, a Biogal és a Zyma gyógyszeripari alapanyagot gyártó cége (FIGYELŐ, 1985/5. szám). Ugyancsak termelő vegyes vállalat a Sphero—EVIG, amelyben szintén van svájci tőkeérdekeltség. Fogászati szolgáltatást végző közös vállalat is létesült, termelő cég a BCR—Eli Lilly Kft., játékautomatákkal foglalkozik a Skála—Lüscher, vegyes vállalatok szervezésére alakult az Econoservice, s vannak további szervezési vállalatok is.

A feladat az lenne, hogy a — szépséghibától mentes — valójában korszerű együttműködési formák további elterjedése érdekében indítson el az eléggé megmerevedett áruszerkezetben is. Ebben az irányban hathatnak azok a tervezett intézkedések, amelyek révén január 1-től könnyebbé válhat a vegyes vállalatok alapítása Magyarországon. Az elképzelések szerint egyszerűsödik — háromfázisúról kétfázisúra — az engedélyezés folyamata, és mérséklődik az adóteher, várhatóan a mostaninak a felére (a nyereség 20 százaléka). A tervek szerint nem marad előírás a jövőben az 51 százalékos kötelező minimális magyar tőkerészesedés.

— 19 —

A női vezetők és az egyenjogúság

85. okt. 31.

Húsz évvel ezelőtt a *Harvard Business Review* által megkérdezettek többsége még úgy vélte, hogy a nők nemigen óhajtanak vezető beosztásba kerülni az USA-ban, mára azonban e negatív véleményt vallók aránya alaposan lecsökkent. A változásban az is közrejátszott, hogy a felmérés követően fogadták el például az állampolgárok jogairól szóló törvényt, amely a munkáltatók számára megtiltja az alkalmazottak közötti különbségtételt, a nemük alapján. Részben a szabályozás, részben a fejlődés következtében 1984-ben a vezetői állásoknak már az *egyharmadát* töltötte be nő, az arány húsz évvel korábban csak 14 százalékos volt.

A felmérés készítőinek persze nem volt könnyű dolguk, különösen akkor, amikor a kapott adatok valóságtartalmát kellett értékelniük. Azoknak a férfiaknak az aránya, akik nem tartották szimpatikusnak általában a női vezetőket, 1965-ben

— Csípem, amikor úgy tesznek, mintha nem lennének rám dühöseek. (Financjal Times)

még meghaladta a 40 százalékot, a mostani közvéleménykutatáskor azonban csak 5 százalékot tett ki. Jelentős a javulás az adatok szerint, a készítőik azonban kénytelenek megkockáztatni, hogy a pozitív változás talán csak *látszat*. Lehet, hogy a megkérdezett férfiak részben

tihez hasonlítva nőtt azoknak a száma, akik úgy ítélték meg, hogy a férfiak jól ki tudnak jönni a női főnökökkel, de még így is ellenkező véleményen van a megkérdezettek negyötöde.

Még megdöbbentőbb képet ad azoknak a válaszoknak az összesítése, amelyek a női vezető és a női beosztott együttműködésére vonatkoznak. Itt a húsz évvel korábbihoz képest erősen csökkent azoknak aránya, akik szerint a nők jól érzik magukat női főnök mellett. A megkérdezettek hölgyek csaknem fele érzi úgy, hogy nő a nőnek aligha lehet jó főnöke. Ez a tény a felmérés készítőit is meglepte, nem számítottak ugyanis arra, hogy a női vezetők éppen a saját nemüktől kapják a legkevesebb támogatást.

A tanulmány szerzői jónéhány *magyarizatot* adnak e jelenségre. Elképzelhető például, hogy a női vezető — aki bizonyítani akar — ténylegesen *többet követel* meg beosztottaitól, mint férfi kollégája. Az sem kizárt, hogy a beosztottak abból indulnak ki: a vállalatnak csak meghatározott számú olyan vezetői helye van, amelyre nők vehetők fel. Ennélfogva a beosztott hölgydolgozók féltékenyen figyelnek minden előléptetésre, hisz érzésük szerint az előnyös helyzetbe jutott, szerencsés női vezető végső soron tőlük veszi el a helyet.

A fenti véleményeket mindenesetre el-lensúlyozza, hogy manapság már csak a megkérdezettek 10 százaléka véli úgy: a gyengébb nemnek nincs szándékában nagyobb felelősséggel járó pozíciót elfogadni. Még akkor is pozitív e kép, ha figyelembe vesszük, hogy a megkérdezettek jónéhány, az előrejutáshoz szükséges jellemvonást (döntésképesség, agresszivitás, versenyzői készség) egyértelműen „férfitulajdonásként” állítottak be. Mindenesetre a felmérés úgy véli, hogy a sikeres hölgynek alapvetően ma is célszerű lángésznek lennie; máskülönben le-

váló képességű, egyetemet végzett hölgy lehet. A szóbanforgó, ambíciózus nődologozónak annál is nehezebb a helyzete, mert a jelek szerint, egyes előítéletek továbbélésével változatlanul számolnia kell. A megkérdezett férfiak 20, a nők 40 százaléka gondolja azt, hogy az üzleti élet *sohasem* fogja teljesen egyenjogúnak elfogadni a női vezetőket.

Ami a *fizetést* illeti, a fenti megállapítást a körkörös közvetve alá is támasztja. Bár a törvények egyértelműen tiltják a nemek közötti megkülönböztetést, a megkérdezett férfi vezetők — kivéve az egészen kezdők kategóriáját — minden csoportban nagyobb jövedelmet vallhatnak magukénak, mint pályatársaik a gyengébb nemből.

Talán befolyásolja ezt, hogy a nők és a férfiak esélyei — a körkérdés erre is kitért — az egyes ágazatokban nem azonosak. A válaszolók véleménye szerint ugyanis a hölgyeknek az oktatásban, a szociális szolgáltatásokban, az egészségügyben vannak nagyobb esélyei. Érdekes, hogy a válaszok szerint a nők előmenetele a *nagyvállalatoknál* annál könnyebb, minél közelebb vannak a termeléshez, a dolgozók közvetlen irányításához.

Végezetül néhány érdekesség. A felmérésből kiderült, hogy a fiatalabb férfiak *kevésbé fogadják el* a nők előmenetelét, mint idősebb kollégáik. Oka ennek alighanem az, hogy ennek a csoportnak a hölgyek az előléptetés szempontjából közvetlen versenytársat jelentenek. Minél idősebb és magasabb állású egy férfi vezető, annál könnyebben fogadja el a nők belépését az alsó-középvé vezetői kategóriába. Az sem meglepő, hogy a női vezetők elfogadásának mértéke egyenesen arányos a válaszolók iskolai végzettségének szintjével. Az pedig, hogy a házasság férfi vezetők kevésbé tolerálják a hölgyek karriervágyát, alighanem részben saját önző igényeikkel függ

termelés és az export is. Hetekig csak

kedett a győztes- és a növényvédőszer-
kivétel. A tavalyi meghaladó értékben

infláció, cseréarány és nemzeti jövedelm

Skedelem háromnegyed éve

kek árualaphiányának a következménye. Csökkent a bútorexport, a piaci értéktételehez képest túl magas árak, illetve minőségi hiányosságok miatt. Puha bőrből mind a kereslet, mind az árak visszaestek, lábbelikből pedig — a szerződések szerint — viszonylag nagyobb rész maradt az utolsó negyedévre.

A kieséseket a vegyipar és a gépipar többletjeltségével ellensúlyozta. A vegyipar kőolajszármazékokból (egyebek mellett aromásokból és olefintermékek) növelte exportját. A gépipari többlet négyötödét a közúti járművek adták: 20 millió dollárral nőtt a kivitel; az éves kötelezettségeknél ugyanis a szokásosnál nagyobb részét teljesítették a vállalatok szeptember végéig.

Az élelmiszergazdasági kivitelben az élelmiszeripar továbbra is mintegy 140 millió dollárral elmaradt az egy évvel korábbitól, jórészt az árak visszaesése, illetve az exportálható mennyiség mérséklődése miatt (ez utóbbi főleg a sertésre érvényes); a mezőgazdasági export többletét a búzaeladások 600 ezer tonnás bővülése tette lehetővé. (Igaz, a búza ára is mintegy 6 százalékkal csökkent.)

Energiahordozók

A konvertibilis elszámolású import számottevően növekedett, elsősorban azért, mert a tervezettnél több mint a háromszorosa volt az energiahordozók behozatala, valamint a gépiparot a tavalyit 100 millió dollárral haladta meg.

Míg egy évvel korábban az energiahordozók közül csak kocszból volt szükség nagyobb értékű behozatalra, az idén jelentős mennyiségben kellett földgázt, fűtőolajat, kőolajat és szénét is beszerezni a nem-rubelelszámolású piacokon. Ez

a számla eddig mintegy 250 millió dollár.

A gépipar-növekmény fele azokhoz a beruházásokhoz kapcsolódik, amelyeket a vállalatok a Világbanktól felvett hitelekkel finanszíroznak. Az energiaracionalizálási programhoz bányaipari gépeket, a szén-hidrogénprogramhoz kőolaj- és földgáz-kitermelő berendezéseket, a gabonaprogramhoz traktorokat és egyéb mezőgazdasági gépeket, a finomvegyipari programhoz különböző berendezéseket vásároltak a vállalatok.

A növekmény további egynegyedét alkatrészek iránt felmerült többletigények eredményezték. A mezőgazdasági termékekből a többletimport lényegében azonos értékű az előirányozottnál nagyobb vetőkukorica-szükséglettel.

Könnyűipari termékekből is 3-4 százalékkal nagyobb behozatalra volt szükség. Ez fedezte az erőteljesen növekvő rubel-elszámolású kivitel alapanyag-szükségletét (például pamutból 6 millió dollárral több kellett, mint tavaly). Emellett a belkereskedelem is lényegesen többet rendelt lábbelikből, kötöttáruból, fröszterből (ezekből 13 millió dollárral emelkedett a behozatal).

Az import értékét ugyanakkor csökkentette, hogy egyes fontos importcikkek ára az idén kedvezőbb volt, mint tavaly (acéllemez, lágyító alkohol, szintetikus selyemfonal, műtrágya, fehérjetakarmány stb.), és hogy a tervezettnél mérsékeltebben nőtt a termelés.

A lemaradások pótlása

A rubelelszámolású kivitel több mint 11 százalékkal bővült az év első három negyedében. Ezen belül a Szovjetunióba irányuló kivitel 14 százalékkal haladta meg az előző évit. A növekmény háromötödét a gépipar adta alkatrészekből, közúti járművekből, műszerekből és számítástechnikai eszközökből. Egyötöde származik a könnyűiparból: lábbelik, szövetek és konfekcionált termékek. A jelentős növekedést részben az elmúlt évi lemaradások tették szükségessé.

több gépipari termék és 27 millió rubellel több villamosáram érkezett az országba.

Ha az éves feladatokat összehasonlítjuk az első kilenc hónap teljesítményével, megint csak az derül ki, hogy a külkereskedelemben az idén sem maradt kevesebb munka az utolsó negyedévre, mint a megelőző években.

Pataki György

VISSZALAPOZÁS

Az év végi hajrának ára van.

Nyilvánvaló, hogy az év végi hajrá költségnövelő és nyereségszökkentő hatású. Pontosan kimutathatók egyes exportőr vállalatok bérköltségében az év végi túlmunkaért kifizetett túlóradíjak, a különböző célprémiumok és jutalmak, egy szóval a „hajrápénz”. De mérhető a szállítási többletköltség is. Ilyenkor fordul elő, hogy félig rakják meg a vagon, a kamiont, mivel nincs idő megvárni egy teljes rakományt; ilyenkor szállítják „keréken”, amit normális esetben csak „vízen” gazdaságos, és volt már eset, hogy valamelyik vállalat légi úton „rohant” a bővős december 31-i határon belül határon túlra jutni.

De vannak forintban, devizában nehezebben számítható veszteségek, amelyek késleltetve, esetleg közvetetten jelentkeznek. Az év végi hajrá forgatagában nem ritka az összecsapott, rossz minőségű munka termelőlél és kereskedőnél egyaránt. A festék még meg sem szárad a gépen, amikor már csomagolják, fóliázzák, szállítják.

A következő év elején ugrásszerűen megnő a minőségi reklamációk száma, a szerződés szerinti minőségben átadott termék visszaszállításának gyakorisága.

A vevők pontosan tudják, hogy év végén olcsóbban is lehet vásárolni; néha jelentős árengedménnyel, csak vigyék — de feltétlenül december 31-ig.

Az év végi hajrá igazi „átka” a minden hajrát követő kiengedés, leállás és lazítás. Egy-egy ilyen nagy erőfeszítés

Külgazdaságtan a javából

Mérnökhány Japánban

Emberkölcsonzó ügynökségek

Egy országos felmérés tanúsága szerint a japán vállalatok 64 százaléka *nem tud szükségleteinek és elképzeléseinek megfelelő számú mérnököt és tudományos kutatót alkalmazni.* Ezeknek a cégeknek egy jelentős része a „mérnökdeficit” miatt kénytelen elhalasztani a tervezett fejlesztéseket és kutatásokat.

A felső fokú műszaki képzettséggel rendelkező szakemberek hiánya a szigetországban új jelenség. Az a tény, hogy a Japánban viszonylag egy időben fejlődött rohamos gyorsasággal az elektronika, az autóipar, az acél- és hajógyártás, valamint a textilágazat — megnövelte a mérnökök iránti igényt. A japán egyetemeken évente 72 ezer mérnök végez, a vállalatok viszont kétszáz ezer új mérnökállást hirdetnek meg. A becslések szerint a szigetország vállalatainak éves mérnökgigénye tovább növekszik, az egyetemek viszont *nem tudják lényegesen bővíteni* a hallgatók és a végzősök számát. Ebben a helyzetben minden vállalat úgy szeretné magán, ahogy tud, s kialakulóban van Japánban a „szabad mérnökpiac”. Még a világhírű és nagy szakmai perspektívát ígérő elektronikai cégek is lasszóval fogják a frissen végzett mérnököket, s mindent elkövetnek a munkaerő átcsábítására más vállalatoktól.

Csillapítatlan éhség

A vállalatok „fejvadászai” rendszeresen megjelennek az egyetemeken, s már a hallgatók körében végeznek toborzást, hogy évekre előre bebiztosítsák magukat. Újabbán már nemcsak az egyetemisták, hanem *a tanárok körében is folyik* a toborzás arra hivatkozva, hogy a gyakorlati kutatómunka jobban kifizetődik, mint a tanítás. Az évtized eddig eltelt éveiben Japánban több *mérnök-kölcsonzó ügynökség* született, amelyek jó pénzért, meghatározott időre szabadúszó műszakiakat bocsátanak a vállalatok rendelkezésére. Néhány kisebb termelővállalat — kedvezőtlen üzletmenet esetén — bevételeit mérnökeinek kikölcsonzásával növeli.

A japán iparvállalatok vezetői számára nem kis megdöbbenést jelentett, hogy a felmérésekből kiderült: a japán mérnökök 80 százalékától *nem idegen az állásváltogatás* gondolata. Megdőlt tehát egy korábbi hagyomány, amely szerint a munkavállaló céghűségéből élete végéig — vagy legalábbis nyugdíjazásáig — megmarad munkahelyén. A japán íratlan munkamorál szerint korábban szinte bűnnek számított a munkahely-változta-

tás, s az „árulókat” más cégek sem alkalmazták szívesen.

A nagyvállalatok igyekeznek minden anyagi és erkölcsi elismeréssel mérnökeik, kutatóik kedvében járni. A Toshiba például lehetővé teszi, hogy kutatói a munkaidő 10 százalékát *saját kedvteléseikre, akár maszekmunkára fordítsák.* Ennek ellenére nagy a munkaerő-fluktuáció, és egyre több a betöltetlen állás. Ma már szívesen alkalmaznak női mérnököket is, s a munkaadók véleménye szerint a hölgyek a férfiakkal egyenrangú szakemberek. A mérnökhány gondjain azonban a nők sem tudnak lényegesen enyhíteni. Újabbán a japán vállalatok *külföldről csábítanak üzemeikbe, kutatóintézeteikbe mérnököket.* Az „importmérnökök” száma valószínűleg növekedni fog a közeljövőben. Egy másik megoldásként a cégek egy része „bérmunkát” végeztet külföldön. Az ország vezető vállalatai mind nagyobb számban létesítenek kutató- és fejlesztőlaboratóriumokat az Egyesült Államokban. Igaz, hogy ez a megoldás első látásra költségesebbnek tűnik, mint a hazai, de az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában legalább van elegendő mérnök-szakember, akik időben el tudják végezni a folyamatos és sürgős feladatokat. A Sumitomo Electric például nemrégiben alapított kutató-fejlesztő Intézetet Észak-Karolina államban, az Otsuka gyógyszeripari konszern Marylandben hozta létre új fejlesztőlaboratóriumát.

A japánizálás módszere

A japán irányítás alatt dolgozó amerikai mérnökökkel — ez a japánizálás — elégedettek az anyavállalatok, s elégedett az amerikai kormány is, amikor az aktív népesség 7 százaléka állástalan. Ugyanakkor az amerikai közvélemény aggodalommal figyeli a hazai mérnökök japán alkalmazását, mert attól tart, hogy egyrészt *műszaki titkok szivárognak ki,* másrészt pedig a mérnökök nem a hazai vállalatokat gyarapítják tudásukkal. Sok japán és amerikai szakember véleménye szerint amennyiben a szigetországban lelassul majd a gazdasági növekedés, *számottevően enyhül majd a mérnökhány.*

A nagy cégek és az egyetemek *cáfolják* ezt a feltevést, mert véleményük szerint éppen a dekonjunktúra idején végeznek a vállalatok felfokozott kutató- és fejlesztőmunkát, hogy mihamarabb új, kelendő termékekkel, technológiákkal jelenhessenek meg a piacon.

G. Sz.

Átkozott madár

És a háztájiban – Nincs helyette más

Kevés a csirke. Pedig ismét jó áron lehetne eladni a külső piacokon, ha volna. De a termelők ráfizetnek. A nagyüzemi telepek jó része legalább tízéves; elhasznált. Tegnapi számunkban a Kiskunfélegyházi Petőfi Tsz-ben kerestük a ráfizetés okát és a kivezető utat. A felvásárlási ár közelmúltban meghirdetett emelése azonban a jelek szerint ebben a nagyüzemben nem tudja a veszteséget nyereségre változtatni. És a háztájiban?

Néhány éve nyerő lépésnek tetszett: a költséges nagyüzem helyett *neveljenek háztájiban csirkét*. Jóval kisebb a beruházási költség, magánszemélyeknek olcsóbb a fűtőolaj. És nincs bérköltség, nincs a bérnek közterhe, nem terheli a csirkét a vállalati általános költség és egyáltalán: a sajátjával biztosan lelkiismeretesebb az ember. A csirkével törödni kell!

Kimaradt az áram

Ma az ország broilercsirke-állományának 40 százaléka a kisüzemekben található. Hamar népszerű lett a madár. Hogy aztán népszerűsége az utóbbi időben rohamosan csökkenjen. A költségek évek óta a kisüzemben is nőnek. Ellen-tétel viszont a mostani áremelésig alig volt, legfeljebb a nehézfizikai munka.

Aki arról ábrándozott, hogy az első egy-két év hasznából majd automatizálja a termelést, az súlyosan csalódott. Pénz talán még került volna. Technológiai berendezés is. De aki belevágott és mindenféle automatikákkal rakta tele a csirkeólat, az könnyen úgy járt, mint Varga József, a kecskeméti Alföld Szakszövetkezet baromfiágazat vezetője.

— Harminckét fok volt azon a napon árnyékban — meséli most már minden indulat nél-

kül. — Vasárnap volt és mint rendesen, azon a reggelen is kimentem a tanyára, megnézni a madarakat. A feleségem hívott, legalább vasárnap menjek haza ebédelni, az automatak majd vigyáznak a csirkék-re. Öreg kakaspörköltet főzött. Ezért én máshová is elmegyek. Beültem hát délben az autóm-ba, hazagurultam. Jól belaktam, *másfél óra múltán* mentem vissza. Háromezer, 48 napos, szállításra váró gyönyörű madár volt az ólban. Amíg ebédeltem, *kimaradt az áram*. Leálltak a ventilátorok. A háromezer csirke elevenen megfőtt. Egy szál *megdöglött mind*. Az ebéd 150 ezer forintba került.

Nem éri meg

A szakszövetkezetnek tavaly még 100 kistermelő dolgozott. Évi átlagban 10—15 vállalkozó járt hasonlóan, mint az ágazatvezető. De eddig a tönkrement helyett *mindig akadt új*. Az idén már *nem akadt*. Az Alföld partnereinek tábora 80 főre csökkent.

Ha nem így volna, az lenne a meglepő. Az átlagos kistermelő, aki turnusonként 4 ezer csirkével dolgozik, két hónap alatt keres tisztán 8 ezer forintot. Aki 8 ezer csirkével dolgozik — ilyen is akad szép számmal —, két hónap alatt 16 ezer forintot keres. Nem

Pánik az ónpiacra

A Nemzetközi Ónegyezmény nem élhette meg nyugodt körülmények között fennállásának harmincadik évfordulóját. Az áru-egyezmények között leghosszabb múlttal rendelkező szervezet október végén válságba került és egyelőre bizonytalan, hogyan jut ki belőle. A fém termelői és fogyasztói nagy várakozással figyelik a fejleményeket. Érdekeik, persze eltérőek.

Az áru-egyezmények általában azon az elven működnek, hogy kísérletet tesznek a szóban forgó termék jegyzése ingadozásának korlátozására. A tagok ennek megfelelően meghatároznak egy sávot, ezen belül viselik el a piaci hatásokat. Szándékuk alátámasztására pénzalapokat, ütközőkészleteket hoznak létre. Ha a piaci jegyzés meghaladni készülne a tagok által egyeztetett plafont, úgy az ütközőkészlet eladóként jelentkezik, és így vezeti le a piaci feszültséget. Ha az ár túlságosan is alacsony, úgy mesterséges keresletet teremtenek.

Ez a rendszer elvileg a termelőknek és a felhasználóknak egyaránt nyújt valamiféle biztonságot. A gyakorlatban? A tapasztalatok szerint nagyon hosszú ideig egyetlen ütközőkészlet vagy pénzalap sem tudott a piaci hatásoknak ellenállni. Ha az adott termékből jelentős hiány mutatkozott, úgy az ütközőkészlet előbb-utóbb kifogyott, és az egyezmény a fogyasztók ellátását nem garantálhatta. A ferditottja is előfordult: a tartós túlkínálat szemben az áru-egyezmény kénytelen volt feladni a harcot.

A Nemzetközi Ónegyezmény esetében is valami hasonló történt. A tagok közös megállapodással tonnánként 8500 fontban határozták meg azt a küszöbárát, amely alá a tőzsdei jegyzést nem engedik esni. 1982 óta azonban ezen kötelezettség betartása egyre nehezebbé vált. Megváltozott az egyezményhez csatlakozott termelők pozíciója. A hatvanas évekből Malaysia, Thaiföld, Indonézia és Bolívia a világtermelés mintegy 80 százalékát ellenőrizték, napjainkban viszont súlyuk már csak 60 százalékot tesz ki. Új, az egyezményben részt nem vevő ter-

melők jelentkeztek ugyanis. Közülük Brazília a legjelentősebb. Ráadásul 1982 óta a piacon folyamatosan túlkínálat jelentkezett. Az Ónegyezmény tagjai ilyen esetben, persze, közös elhatározással csökkentik a termelést. Most sem történt másként. A visszafogásnak azonban aránytalan részét kellett vállalniuk, hisz az egyezményen kívül tevékenykedő bányákra nem volt hatásuk. Végeredményben 40 százalékos visszafogásról döntöttek, és az ütközőkészlet megkezdte a felvásárlást. 1985 októberé végéig összesen mintegy 62 ezer tonna fémot vettek félmilliárd font értékben. A tranzakciók finanszírozását 200 millió font erejéig a tagok vállalták, a többi pénzt a bankok kölcsönözték. Kezdetben nem volt gond, a hitelek fedezetétől ott volt a raktárakba helyezett ón.

A bankok bizodalma azonban lassan kezdett az Óntanácsban megrendülni. Egyre több elemzés látott ugyanis napvilágot arról, hogy a mesterséges felvásárlás nélkül a tőzsdei jegyzés Londonban alighanem 200 fonttal is alacsonyabb lenne tonnánként a ténylegesen regisztrálnál. Ilyen körülmények között persze kétségesnek tűnt, meddig képes a szervezet a 8500 font/tonna körüli árszintet biztosítani. Egy esetleges áresés a hitelfedezet realitását kérdőjelezi meg. A bankok tehát egyre óvatosabban hosszabbították meg a korábban nyújtott hiteleket és egyre kevésbé voltak készek új kölcsönös nyújtására.

Az Óntanácsnak viszont a hét öt napján vásárolnia kellett a tőzsdén, hiszen intervenciója nélkül a jegyzés azonnal és jelentős mértékben a megállapított szint alá esett volna. Idő kérdése volt, mikor fogy ki az ütközőkészlet a pénzből. Októ-

ber harmadik hetére ez is bekövetkezett. Egy csütörtöki napon a londoni fémtőzsdén a jegyzés hiába esett 8140 fontos szintre, az ütközőkészlet már képtelen volt vásárlóként jelentkezni. Vezetője hamarosan kérte a tőzsde igazgatóját az ónforgalom felfüggesztésére. Ez meg is történt. Kitért a pánik. A termelők így gazdasági helyzetük jelentős romlására számíthatnak az ónpiac krízise kapcsán. Aggodalommal szemléltek a fejleményeket a hitelt nyújtó bankok is. Végezetül összekulcsolták kezüket azon kereskedők, akik nem hivatalos felmérés szerint 50 ezer tonna ónt tartanak raktáron. Számukra tonnánként akárcsak 1000 fontos áresés is 50 millió font veszteséget jelentene.

A krízist követő héten ült össze rendkívüli ülésre a Nemzetközi Óntanács. Az alternatívák egyike sem tűnt valami kecsegtetőnek. A készletnek pénzhez kell jutnia, felöl nem volt kétség. A szükséges összeget például összeadhatják a tanács tagjai. A felhasználók, értehetően, kevés hajlandóságot mutattak a fizetésre, feltétlenül a megvédendő ár leszállítását szabták. Egy másik megoldásként az kínálkozott, hogy az óntermelők kormányai garantálják az ütközőkészlet által felveendő kölcsönök visszafizetését. (Egy ilyen konstrukció felállítása néhány nap alatt lehetetlen.) A rendkívüli ülésen a kérdés jelentőségével arányos éledségű vita folyt. A felhasználó országok — a maguk szempontjából teljes joggal — ragaszkodtak ahhoz, hogy a pótlólagos anyagi terheket elsősorban a termelők vállalják magukra. Ez a termelőket nem lelkesítette különösebben.

Az értekezlet konkrét határozat nélkül oszlott fel. A pánik így tovább folytatódott, hiszen az ón jegyzése október 24-e óta a tőzsdén fel van függesztve. Akinek mégis ónra lenne szüksége, az csak úgy vásárolhat, hogy a fizetendő árat később állapítják meg.

A fórum sikeréért

(Folytatás az 1. oldalról)

Az európai biztonságnak és együttműködésnek szüksége van sikeres kulturális fórumra. A helsinki folyamat erősítése minden ország érdekében áll, hiszen a tízéves történelem mutatja, hogy hasznos tárgyalási alkalmat nyújt minden résztvevő államnak. A sikeres kulturális fórum új kereteket hozhat a kulturális kapcsolatokban.

A kultúra, közös történelmünk bizonyítja, mindig összekötött személyeket, népeket, országokat. Mostani tanácskozásunk tükrözi ezt. Jólesően halljuk, amikor tekintélyes személyek mondják el véleményüket: mit kellene közösen jobban tennünk, hogy a kulturális alkotás, terjesztés és együttműködés tartalmasabb legyen. *Sosem gondolkunk arra, hogy ebben teljes egyetértés születhet. Ezt még egy országon belül is nehéz elérni, hát még harmincöt állam között.*

A nagy érdeklődés erősíti reményeinket. A delegációk összlétszáma eddig 925. Jó részük a kultúra különböző területein tevékenykedik. Az első hét általános vitája után, amikor elhangzottak a konferenciával kapcsolatos állami nyilatkozatok, a kultúra képviselői kaptak főszerepet a *négy szakmai bizottságban*. E bizottságok négyhetes munkája rendkívül tartalmas, alkotó, kevés kivétellel együttműködésre törekvő volt.

Mindenekelőtt igazolta, hogy e neves személyiségek, ha nézeteik egyes kérdésekben jelentősen eltérnek is, tisztelik egymást, szükségük van egymásra, a kulturális kapcsolatok javulását és bővülését kívánják, barátságukat — amely jóval a kulturális fórum előtt kezdődött — a konferenciát követően folytatni kívánják. A vita természetesen ezzel együtt tükrözte azt, hogy a kulturális értékrend eltér a különböző társadalmi rendszerű résztvevő államokban és a kapcsolatok fejlődéséhez csak mindenki ál-

rendje szerint ugyanis az, hogy közmegegyezés dönt, ha nincs konszenzus, nincs megállapodás. A konferencia elvitathatatlan eredménye: a résztvevők eddig csaknem 200 javaslattal kívánták előrevinni az európai kulturális kapcsolatok ügyét. E javaslatokkal, mint mondtam, a jövő héten foglalkozik a konferencia.

Milyen esélyei lehetnek a tanácskozás pozitív kimenetelének, egy esetleges záróokmány elfogadásának?

A kulturális fórum tükrözi a világ állapotát, s ez önmagában ma nem biztató. Mégis, a konferencia eredményt ígérő.

Mindent reálisan igyekszünk szemlélni. Szeretnénk, ha egy hét múlva azt mondhatnánk —, de ez ma csak remény, amit ugyan a konferencia munkája erősít —, hogy a kulturális fórum teljesítette feladatát, megerősítette az európai kulturális kapcsolatok politikai alapját és bővítette a kulturális együttműködés kereteit. A magyar küldöttség ezért dolgozik. Igyekszünk túllépni a deklarációkon. Számos javaslatot terjesztettünk elő, olyanokat, amelyek megítélésünk szerint konszenzusra alkalmasak. A gondolatok gazdagságát, az építő szándékot mutatja az, hogy mások hasonlóan cselekedtek. Igen sok javaslat vár döntésre. Sőt talán már túl sok ahhoz, hogy munkánk könnyű legyen.

Sok egyéb körülmény is óvatosságra int. Márcsak olyasmi is, hogy kevés az idő. Más delegációktól azt halljuk, magunk is úgy gondoljuk, a konferencia politikai légköre és a benyújtott javaslatok tartalmassága elegendő ahhoz, hogy az eredményt írásba foglaljuk. Ehhez az kell, hogy a résztvevő államok politikai akarata az utolsó héten ne változzék. A kulturális fórum önmagában, záródokumentum nélkül is, fontos esemény. A záródokumentum jelentősége azonban ezen túlmenően erősítendő ál-

évi bécsi konferencia — Budapest sikere esetén — újabb fórumokra bizhatná azt, hogy kurtassák a helyzet javításának módjait. Például gazdasági-kereskedelmi téren. A mai helyzet terheit ebben a keretben naponta érezzük. Ezért hangoztatjuk mindig, hogy a helsinki záróokmány végrehajtása során kiegyensúlyozottan, minden területre kiterjedően kell előrelépünk.

A magyar küldöttség igyekszik, szerény lehetőségeinek határai között, mindent megtenni ahhoz, hogy megőrizzük eddigi eredményeinket. Ha lesznek is még a konferenciának az idegeket próbára tevő pillanatai, reméljük, ezek nem befolyásolják a kedvező végső döntéseket.

Több külföldi küldött utalt Magyarországot szerepére a kulturális kapcsolatok fejlesztésében. Hogy ítéli meg Ön ezeket?

A házigazda mindig kap elismerést vendégeitől. Ami azonban a kulturális fórum során eddig történt, azt hiszem, messze túlmegy a kötelező udvariasságon. Sajnálom, hogy a dolgok természete, mindenképp a zárt ülések jellege miatt a magyar közvélemény ezekről keveset tudhat. Kérkedés lenne, ha elhangzott szavakat visszaidéznék. Csak futó példaként említem ily módon: Bartók Béla utolsó szavait Franciaország képviselője magyarul is megtanulta, egy portugál költő saját versét szavalta Budapestről, de elmondott egy József Attila-költeleményt is, hallottuk liechtensteini szájából Radnóti-költeleményt. Volt, amikor Petőfit említették, volt, amikor Lukács Györgyöt. Felsőfokban szóltak a Várban folyó műemlékvédelmi munkáról, s ugyanígy még nagyon sok más kérdéssel. A magyar kultúra eredményei tehát széles körben nagy elismerésre találtak. Ugyanígy beszéltek a konferencia küldöttei itteni általános tapasztalataikról, Budapestről, Magyarországról. Mindezt szerényen, de örömmel

Csaknem öt éve már, hogy a Közös Piac országai szoros piacfelügyelet alá vonták a hengerelt acélárakat. A rendtartást inkább Davignon-terv név alatt ismerjük, célja az EGK-termelők versenyképességének helyreállítása középtávon kapacitáscsökkentés és versenykorlátozás mellett. A program a nyugat-európai integráció fejlettebb részére terjedt ki, az NSZK, Belgium, Hollandia, Franciaország, Olaszország, Anglia és Luxemburg kormányai azt vállalták, hogy költségvetési támogatást csak meghatározott mértékű kapacitáscsökkentés esetén folyósítanak a bajba jutott iparosnak. A 26,7 millió tonnás célt a résztvevők teljesítették, az évek folyamán összesen 18 milliárd font szubvenció is helyet talált. (Más kérdés, hogy a visszafogás nem valósult meg a tagországok között egyenletesen. A legnagyobb mértékben — 20 százalékosan — Anglia csökkentett, s mindössze 1 százalékkal marad el ettől Belgium és Luxemburg. A lista legalján Hollandia és az NSZK áll — az 1980-as bázishoz mérve — 11, illetve 12 százalékos mérsékléssel.

E rendszer a kibocsátáson kívül *korlátozta* az importot, sőt egyes termékekben a belföldi termelői ár minimumát is meghatározta. A Davignon-terv eredetileg 1985 végéig szóló volt, utána az acélpiacon Nyugat-Európában is ismét a régi rend lett volna érvényes. 1986-tól kezdve tehát megszűntek volna a termelési kvóták, az állami támogatások, hiszen az ágazatnak öt év állt rendelkezésére versenyképességének helyreállításához...

Ténylegesen azonban a nyugat-európai acélipar helyzete ma sem mondható jónak. 1984-ben a vállalatok átlagosan még mindig csak 65 százalékat használták ki termelőkapacitásuknak, miközben a becslések szerint a nyereséges gazdálkodás minimum 80 százalékos szint elérését követelné meg. Erre, persze, két módon nyílik elvileg lehetőség: emelkedhet a termelés, de nőhet a kapacitás-kihasználtság is. Az előrejelzések szerint ez aligha következik be. A Nemzetközi Vas- és Acélintézet prognózisa szerint az integráció acélfelhasználása az ezévi 93 millió tonnáról az évtized végére 91 millióra esik vissza, hisz több felhasználó a könnyebb acélfajtákra tér át — például a motoriparban —, és a gazdasági növekedés feltételei általában sem túlságosan rózsásak. Számításba jöhetnek — persze — az exportpiacok is.

Ami az Egyesült Államokat illeti, itt a korlátozás 1982 októberé óta van érvényben, és a megállapodás 1985 végéig tart. 1983-ban azon-

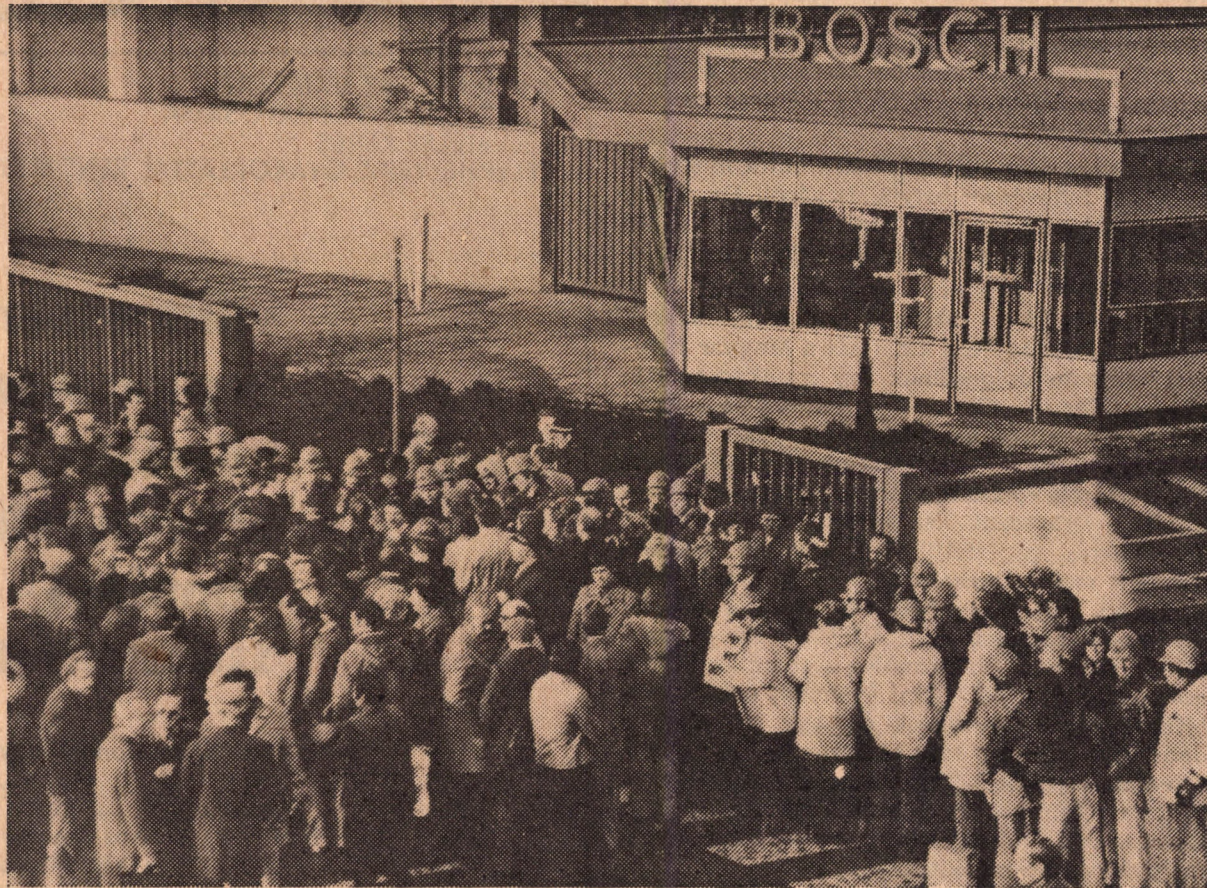
Csak a korlátozás segíthet?

85. 11. 2.

Acélbilincsek

ban az amerikai hatóságok tovább nehezítették a nyugat-európai acéltermékek piacra jutását, tavaly novemberében pedig egyoldalúan az EGK-eredetű csövek piaci részesedését vitték le az amerikai hatóságok 5,9 százalékra. Sok megfigyelő tartja úgy, hogy a jövő évtől kezdve újabb szigorításokra lehet számítani, és a várható lépések a közös piaci acélipar eladásait akár évi 1 millió tonnával is mérsékelhetik. Az USA-n kívüli piacokon viszont a fejlődő országok acélgépjárműiparjának versenye aligha biztató a viszonylag drágán termelő Nyugat-Európa részére.

Maradna tehát egyértelműen a másik út; a *kapacitások további csökkentése*, és így a jelenlegi termelés változatlan szintje mellett is növekedhetne a kihasználtsági együttható. A brüsszeli bizottság véleménye szerint újabb 25 millió tonnát kellene „eltüntetni”, ezzel az 1980-as kibocsátási szinthez képest a Közös Piac acéltermelése 30 százalékkal esne vissza. Ezt az értékelést — persze — mindegyik érdekelt így elfogadja; globálisan. A probléma akkor kezdődik, ha a kötelezettséget konkretizálni kell. Ép-

pen ezért vannak napjainkban viták a közös piaci berkekben arról, végre lehet-e hajtani az eredeti Davignon-elképzelést és többé-kevésbé liberalizálni a piacot vagy annak egy részét.

A képhez hozzátartozik, hogy a nyugat-európai acélipar általános válsága mellett egyes nemzeti vállalatok még egészen kiváló helyzetben lehetnek. A holland acélmű például tavaly és idén egyaránt profitot hozott, és ugyanez áll a brit állami és magánkézben levő vállalatokra. A nyugatnémetek közül a *Thyssen* és a *Hoechst* profitot realizál, a *Krupp*, *Salzgitter*, *Klöckner* viszont hol nyeresége, hol nem. Egyértelműen rossz helyzetben vannak viszont a belga, olasz és francia termelők.

Mindezek tudatában meglepőnek tűnik, hogy az adminisztratív termelési korlátozások fenntartását *nem az angolok és nyugatnémetek ellenzik*. Éppen fordítva: ők tartják a szabályozás továbbélését a legkívánatosabbnak. Élesen vitatták tehát a bizottság azon júniusi javaslatát, amely néhány termékben — például a hengerhuzal esetében — liberalizált volna. A jelenleg nyereséges termelők félelme azonban éppen abból táplálkozik, hogy *nem hisznek az állami beavatkozás teljes megszüntetésének lehetőségében*. Véleményük szerint a termelési kvóták feloldásának azonnali következménye éppen az lenne, hogy az egyes cégek megpróbálnák piaci részesedésüket a másik rovására növelni termelésük felfuttatása révén. Elvileg — persze — mindez növekvő versenyhez, végső soron a gyengébb cégek tönkremenéséhez vezetne. A brittek és nyugatnémetek éppen itt válnak szkeptikussá. Nem tartják ugyanis valószínűnek azt, hogy bármelyik közös piaci tagország kormánya kiélezett helyzetben „elvi alapon” cserben hagyná nemzeti acélvállalatát. Lehetnek az okok politikaiak vagy gazdaságiak, az alulmaradók nem mennének csődbe. A liberalizált piaci rendtartás következménye tehát csak az lenne, hogy a kínálat emelkedése ismét *felborítaná a piaci egyensúlyt*, a termelés és a kereslet közötti szakadék nőne. (Amikor 1980-ban a nyugat-európai acélipar hirtelen válságba került, a terhet legjobban az NSZK cégek sínylették meg.) Bár mások — például érthető módon a felhasználók — szorgalmaznák a liberalizálást, kevés a kétség affelől, hogy az ellenző kormányok akaratukat végső soron keresztül tudják majd vinni. Ez azonban még nem jelenti a kérdések automatikus rendeződését.

Kérdés, visszatérhet-e még valaha a nyugat-európai acélpiac az 1980 előtti állapotokhoz...

G. Sz.

Tehát ezek a sáncok a Dunától a Dunáig óriási félkörben védték az Alföldet, beleértve a Duna—Tisza-közét is. Ezeknek az árokrendszereknek első áttekintő térképét már a múlt században kiadta *Rómer Flóris*. A térképet rá kell helyezni Európa történeti térképére, és kikeresni azt az időt, amelyben a magyarok bejövetele előtt valamelyik birodalom határerődvonala beilleszthető. Az árok töltését figyelve csakis keleti támadástól védte a határt. Az avar birodalom nem lehetett, mert azok éppen keletről jöttek, Nagy Károly frank birodalmának határa csak a Dunántúlt kebelezte be, tehát ehhez nem tartozott. A hun birodalomnak pedig a Volgától a Rajnáig nem voltak erősített határai.

Nem úgy a rómaiaknak, akiknek birodalmát köröskörül határvédelmi művek biztosították, Angliától a Kaukázusig, a Felső-Dunától az afrikai Szaharáig és Szudánig. Ezek a határok benne vannak minden középiskolás történelmi atlaszban. Nagyon tanulságos a kép. Hazánk egykori területének nyugati része *Pannonia provincia*, keleti része *Dacia provincia* néven római tartomány a határárok-rendszeren belül. Középen a Duna—Tisza-köze a Tiszántúllal mint óriási zsák mélyed be a határsáncokon kívül.

Ha viszont ráteesszük az alföldi árokrendszer térképét, akkor kiderül, hogy ezek az árkok bezárják a zsák száját, kiegyenesítik a birodalom határának veszélyes behorpadását. A debreceni Nagyerdő várostól távoli vadonjában alighanem az egykori római birodalom határárkainak maradványait találtam meg.

A rómaiak is szerették — ha tehették — a határt folyóig, hegyéleig kitolni, hogy jobban védhető legyen. Ahol ilyen nem volt, megépítették a mesterséges limest. Árkot ástak, és előtte vagy a töltésen magán cölöpfákból magas palánkot építettek. Egymástól belátható távolságra őrtoronyokat raktak és ezek erkélyéről adott jelt az őr — nappal füsttel, éjjel fényvel — a szomszédos tornyoknak, ha valami mozgást észlelt. A városoknál kapuk voltak, hiszen a barbárokkal élénk kereskedés volt a limesen belül és kívül.

A limest olyan erőre tervezték, amilyen erős támadásra számítani lehetett. A barbár népcsoportok lovas tömegekben és szarvasmarhafogató szekérkaravánokkal zúdultak a határra. Ha télen a vizek beálltak, a folyó sem jelentett akadályt. A római diplomácia azonban nemcsak fegyverrel és limesfalakkal védekezett, hanem szövetségi rendszerrel is. Például a megbékélni nem akaró, minduntalan támadó szarmaták útjába a Duna—Tisza-közébe telepítette Moldvából a roxolánokat. A dunai gázló védelmére is

De ugyan miért, ha nem használták másodlagos temetéshez, hiszen megmaradt rajta az eredeti felirat. A római térkép Debrecen helyén egy *Docidava* nevű telep jelöl, feltételezésem szerint itt a limesen átjáró volt, és az átjáró biztosítására helyőrség.

A végső szót azonban ebben a kérdésben csak a régészek mondhatták ki, miután megvallatták az Ördögárkot.

És eljött az idő, hogy ez a vallatás is megtörtént. A Csörsz árka hatvani szakaszánál római őrtorony téglalapja is előkerült és korhatározó pénzék is. Ezután már nem volt nehéz megérteni, hogy az Ördögárok nemcsak hadtörténeti emlék, hanem kiváltképpen nevezetes műemlék, védelemre és egyes részein helyreállításra szorul, hogy a mai kor és a jövő embere is lássa, milyen volt egykor.

Először 1983-ban, a nyíregyházi országos műemlékvédelmi értekezleten javasoltam ezt Hajdú-Biharnak. És nem hiába. 1985-ben a Pápan tartott országos értekezleten a megyei műemlékvédelmi albizottság titkára közölte velem, hogy az erdőgazdasággal karöltve társadalmi munkakerővel hozzáfogtak két ötven méteres szakasz helyreállításához.

Ezek után nem volt más hátra, mint megbizonyosodni feltevésem helytállóságáról. *Dr. Patay Pál*, a Nemzeti Múzeum régésze, a helyreállító munkák szaktanácsadója kérdésekre az alábbiakat mondotta.

— Az Alföldön található hosszanti sáncok (Csörsz és Ördögárok) kutatását a Magyar Nemzeti Múzeum dolgozóinak egy munkacsoportja (*Sopron Sándor, Garam Éva, Patay Pál* — több más vidéki muzeológus támogatásával) 1962 és 1982 között végezte el. Bejártuk és feltérképeztük a sáncok vonalait, számos helyen — többek között a debreceni Nagyerdőn is — ásatást, sáncátvágást végeztünk. E munkák eredményeként megállapítható volt, hogy azt a sáncrendszert, amely az Alföldet északról és keletről körülfogja, feltehetően az Alföldön lakó szarmaták építették ki (valószínűleg a rómaiak kezdeményezésére) a 322 utáni években, szállásterületük határán. A sáncok egy-egy szakaszát a debreceni erdőszet 1986 tavaszán a Nagyerdőn, a temető bejárata közelében, valamint a Vámospércsre vezető műút déli oldalán (az úttörővasút Csereerdő megállója mellett) eredeti állapotának megfelelően helyreállítja.

Marjai Márton

tenet
munkaügyi
csoportvezetőt.
Jelentkezéseket
kérjük a vállalat
személyzeti
és oktatási osztályán,
személyesen
vagy telefonon.
Telefonszámunk:
209-626.

PALYÁZATOT HIRDET

divatszakmában jártas, textilipari ismeretekkel rendelkező fiatalok részére.
Alkalmazási feltétel:
Könnyűipari Műszaki Főiskola,
ruhaipari technológus szak.
FELADAT:

a vállalatnál alakuló kutató-fejlesztő csoport munkájában részvétel.
Pályázatot a vállalat személyzeti osztályára kérjük.

A VOLÁN 1. SZ. VÁLLALAT
10. SZ. UZEMIGAZGATÓSÁGA
FELVÉTELRE KERES
TELEPHELVEIRE GYAKORLATTAL RENDELKEZŐ

**villanyszerelő,
géplakatos,
köszörűs,
autószerelő,
kőműves
szakmunkásokat**

Jelentkezés:
a 176-458 telefonon vagy személyesen:
Bp. IX., Köztelek u. 4.
munkaügyi és szoc. pol. csoport.
Munkába járáshoz Pest megye területére
a Volán autóbusszjáratára szabadjegyet biztosítunk.

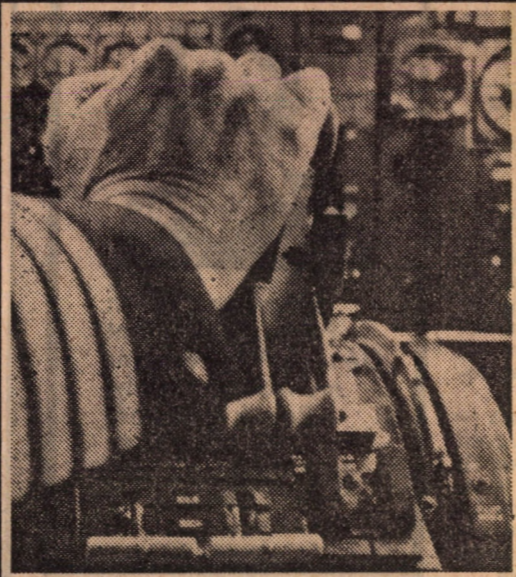

Országos nagyvállalat központjába vezérigazgató mellé és jogi- és igazgatási osztályra keres titkárnőt érettségivel és gyors- és gépirői szakvizsgával.
Jelentkezés:
322-726 telefonon a személyzeti vezetőnél
117-082 a jogi és igazgatási osztály vezetőjénél.

1978-ban került sor az Egyesült Államok belső légitörvénye „deregulációjára”. A szakkefezés prózái tartalma: attól kezdve a légitársaságok gyakorlatilag olyan útvonalon repültek, amely megfelelt nekik, annyit kértek a jegyért, amennyit jónak láttak és azt a várost hagyták ki a menetrendből, amelynek a kiszolgálását gazdaságtalannak találták. Ez volt „az égbolt felszabadítása”. Korábban a helyzet a társaságok számára lényegesen bonyolultabb volt. Az egyes útvonalakon a különböző társaságok által kért tarifák nagyjából azonosak voltak, a verseny csakis a szolgáltatások minőségében fejeződhetett ki. Minderről egy felügyelő hatóság, a Polgári Légiközlekedési Tanács gondoskodott, melynek figyelme arra is kiterjedt, hogy a „profitéhes” társaságok nehogy elhagyják a menetrendjükben egy helységeket. A vállalatok tehát fogcsikorgatva repültek olyan útvonalakon is, melyek számukra veszteségesek voltak. Azzal vigasztalódtak azonban, hogy a deficitet hallgatólagon ráterhelhették azokra a járatokra, melyek nyereségesek voltak. Így végsősoron mindenki jól járt. A társaságok mindegyike megélt valahogy, versenyezni nem nagyon kellett, a tarifákat a felügyeleti szerv meghatározott időközönként még emelni is engedte. A fogyasztók persze éltek a gyanúperrel, hogy mindezt másképp is lehetne csinálni. 1978-ig azonban senki sem hallgatott rájuk.

Az 1978-as rendeletek hatása túlzások nélkül drámai volt. Egyes forgalmas útvonalakon a jegyárak nemritkán a korábbi szint felére csökkentek, hisz a legtöbb vállalat a forgalmasabb járatokban volt érdekelt és itt a verseny fokozódott. Többen repültek így a keleti és nyugati partot összekötő vonalakat, szállítottak üdülésre várókat Floridába. Mindenki igyekezett kihasz-

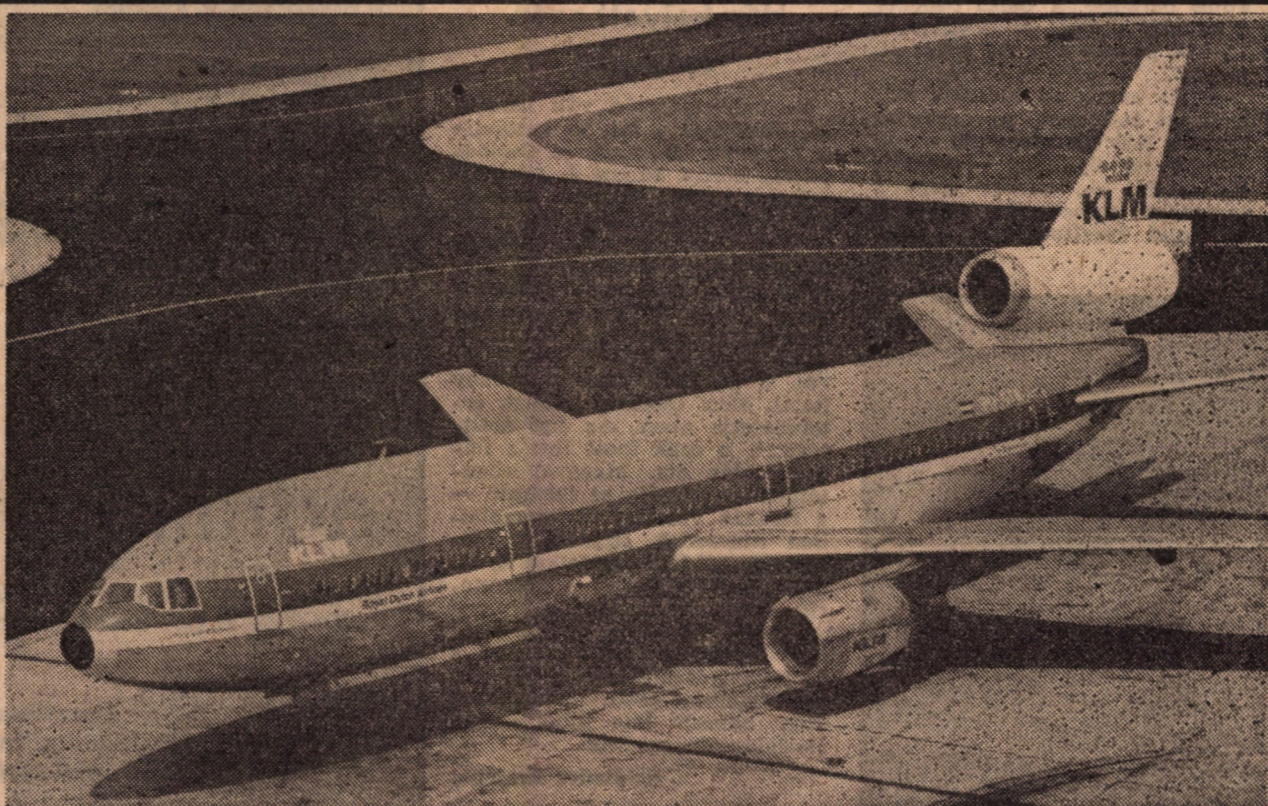
nálni azt a lehetőséget, hogy menetrendjét már szabadon alakíthatja ki. Sok kisváros persze hirtelen repülőjártat nélkül maradt. Általában nem sokáig. A „nagyvállalat” kivonulását gyakran kísérte az, hogy egy kisebb, csak néhány géppel rendelkező cég átvette az útvonalat. Másutt buszjáratok pótolták a kiesést. A fogyasztók tehát végső soron jól jártak. Nyugat-Európában más volt a helyzet, itt „deregulációra” nem került sor. Az útvonalakat, a járatokat itt államközi megállapodások szabályozzák, melyek nem teszik lehetővé különösebben az azonos vonalat repülő között az árversenyt sem. Ezt a gyakorlatot azonban a Közös Piac Bizottsága kartellnek tartja és több alkalommal hangsúlyozta, hogy az integráció alapokmánya szerint a versenyt a légiközlekedésben sem lehet kizárni. A bizottság „ösztönzése” minden bizonnyal szerepet játszott abban, hogy a közelmúltban az Európai Légitársaságok Szövetsége javaslatot dolgozott ki a korlátozott verseny szabályaira a nyugat-európai útvonalakon. Az elképzelések szerint a társaságok bizonyos sávokon belül szabadon állapíthatnák meg a menetjegyek árát. Az árkiállítás centruma a jelenlegi turistatarifa 80 százaléka lenne, ettől lehet az árengedménnyel ajánlott jegyeknél 15 százalékkal felfelé és lefelé eltérni. Létezne ezen kívül egy másik kategória is, nevezük „igen megéri”-nek. Ennek centruma a turistatarifa 60 százaléka lenne, az eltérés mértéke ugyanaz, mint az árengedményes konstrukcióban. Nincs szó persze arról, hogy a különféle árengedményeket csak úgy szabadon alkalmazhatnák a versengő társaságok. A feltételeket részletesen meghatároznák. Engedményt például csakis menettérti jegyre lehetne adni. A szövetség ja-

MENNYEI ÜZLET

vaslata némiképp a versengő társaságok közötti kapacitás-megosztást is módosítaná. A legtöbb érvényes megállapodás szerint az azonos útvonalon repülő két nemzeti légitársaság között „fele-fele”-megosztás lehetséges csak,

vagyis a versenytársak ténylegesen pool-ban vannak. A módosítás persze korántsem lenne radikális, az osztozás arányát csak 55–45 százalékra változtatná. A Közös Piac Bizottsága ennél jóval merészebben gondolkodik, akár

25–75 százalékos megosztást is el tudna képzelni.

Ténylegesen azonban még a szövetség elképzeléseivel sem tud minden érdekelt azonosulni. Természetesen támogatják azokat a fogyasztók érdekvédelmi szervezetei, ha egy kicsit mérsékeltebbnek tartják őket. Az Európai Parlament azonban — így érez a legtöbb nyugat-európai kormány is — túlságosan merészeknek véli a javaslatokat. A független szakértők is bizonyos mértékig szkeptikusak, hisz Nyugat-Európában eltérően az USA-tól, nem magánkézben levő légitársaságok, hanem állami vállalatok vannak többségben. Joggal lehet tehát arra gyanakodni, hogy némelyikük lemaradása esetén az érintett kormányok nem néznék tétlenül a közelgő csődeljárást, hanem költségvetési pénzből kísérelnék meg a kárvallottat megsegíteni. A következmény tehát az állami támogatások növekedése lenne.

Az IATA október végi éves közgyűlésén az Európai Légitársaságok Szövetsége javaslatait az érintett légitársaságok közül is többen elleneztek. A British Airways és a British Caledonian mellett nemtetszését fejezte ki még a Swissair, Finnair, KLM és az Air Lingus is. Korábbi években talán többen is csatlakoztak volna hozzájuk, 1984 azonban a szakmának meglehetősen jó éve volt. 1979–83 között a nemzetközi útvonalakon közlekedő légitársaságok összesen 6,2 milliárd dollárt veszítettek, tavalyi nyereségük viszont félmilliárd dollárt tett ki. A javuló pénzügyi helyzetben alighanem sokan úgy vélik, képesek egy kicsit erősebb verseny elviselésére.

G. Sz.

85. nov. 16.

MM

ja Sánta László dobszai tanácselnök. — Dobsza, a maga ezer-ezeröttszáz lakosával a legnagyobb. A többi 160—180-an lakják. Ceglédpuszta Dobszától nyolc-kilenc kilométerre fekszik. A körzeti általános iskola Dobszán található, a két alsótagozatos tagiskola pedig Nemeskén és Merenyén.

— A ceglédpusztai emberek — hangsúlyozza Kolics Pál igazgató — a legszámkivetettebbek, mert a legtávolabb laknak. Buszjárat nincsen, a negyvenkét házból ötben talál fürdőszobát, két család vett eddig autót, az ivóvizük sem valami jó, s a kocsmán és a bolton kívül egyetlen közösségi intézménye sincsen.

— Volt ám nekünk kultúrházunk! — replikáz Koppányi József és felesége, a vegyes- és az italbolt vezetői —, csak lebontották 84-ben, mert életveszélyessé nyilvánították. Holott nem volt az, tehát tévedtek. De hát ugye a tanácstól kijött egy építési mérnök vagy micsoda, és a házat szépen lebontották. Pedig a kultúrban nekünk mindenünk megvolt: iskola a tizenhét-tizen-nyelc alsótagozatos gyerekeknek, korábban pedig, a központosításig, még a felső tagozat is; orvosi rendelő, könyvtár, klubhelyiség, mozi, tanári lakás.

— A faluház építéséhez az alaptőkét Ceglédpuszta adta — mondja Kolics Pál igazgató —, a szanálásra ítélt iskolaépület bon-

felépitik a pusztát...

— *Eredetileg egy szép november 7-i átadási riportot szerettem volna írni, de a faluház még nem készült el.*

— Az idő rövidsége, meg az anyagi gondok... Június 6-án — mondja Sánta László dobszai tanácselnök —, mikor a vándorácok megkezdték a munkát, gyakorlatilag még semmiféle anyagunk sem volt. De a tervet is csak aznap hozta a tervező, Nagy Ervin.

— *El lehet így kezdeni egy építkezést?*

— Még két hónap után is azt állította a tervező, hogy a 600 ezer forint elegendő, hiszen a favázás építési mód nem olyan drága, s az ácsok is munkabér nélkül dolgoznak. Augusztus első napjaira elfogyott a pénzünk. Ismét pályázatot küldtünk a Baranya Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságához és 250—300 ezer forintot kértünk, amit meg is kaptunk. Saját fejlesztési alapunkból pedig 200 ezret vettünk e. De még mindig nem kész a külső burkolás, a belső padozat, a galéria, a fűtés és a világítás.

— *A pénzük viszont ismét elfogyott.*

— Ha lenne, se tudnánk már a házat befejezni, az ácsoknak ugyanis lejárt a vizumuk.

— Tudja, ilyenkor — mondja Kolics Pál —, amikor nagy a társadalmi erőbedobás (a ceglédpusztaiak készítették el a föld-

a magasztosság érzése keríthetné őket hatalmukba. A helyiek viszont azt akarták, a faluház legyen minél közelebb a faluhoz.

Győzött tehát a falu

— Mérgesek voltunk — bólint Koppányi Józsefné.

— Az egész falu?

— Jobban csak mi. Mert messze lett volna a kocsmából odacipelni az italt, s a harapnivalót. De hát az a ház a mienk, mi gondozzuk majd! Az összegyűtteknek is megmondtuk, csak akkor számítsanak a falu társadalmi munkájára, ha nem a gesztenyés végibe kerül a ház.

— Délután négy óra helyett — folytatja Kolics Pál — negyed nyolckor ugyan, de földbe került az utókornak szánt urna, igaz, a gesztenyés közepébe. A kompromisszum ára egy gesztenyefa kivágása volt, mellyel a vándorácok sohasem békültek meg.

Ház helyett szép epilógus

— Ceglédpusztán vált lankássá, dombossá a táj, itt kezdődik a Zselicség. Merenye és Ceglédpuszta között három és fél kilométeres halastó húzódik. Szépséges. A környék még nem.

— A ceglédpusztaiak megalakították a faluházépítő s birtokló kört; a faluház közösségi életét, programjait — szakmai odafigyelésünkkel — önállóan vezeti majd a boltos, a kocsmáros, a gépkocsivezető s néhány fiatal. Mert Ceglédpusztának értelmiségije nincs. Az első érettségizett is csak most lesz a felszabadulás óta. Magával ellentétben — mondja az igazgató — a faluház vezetésével kapcsolatban nincsenek aggályaim. Merenyben például egy lelkes nyugdíjas borbély vezeti a könyvtárat.

— Jaj, nincs már harag senki közt — nevet Koppányiné —, s ha jövő nyárra elkészül a mi szép faluházunk, talán havonként vagy hetente lesz újból orvosi rendelésünk, moziink...

Scipiades Erzsébet

Fotó: Grnák László

fiatal, érettségizett nőt szerződéses munkaidőre.

Jelentkezni lehet:
Papíripari Vállalat
Gép- és Alkatrészgyár
munkaügyi osztály,
Bazsik Gáborné.
Tel.: 279-620/237 m.
1215 Budapest XXI.,
Duna u. 42.

A Betonútépítő Vállalat
központi laboratóriuma felvesz

általános műszerészt.

5 éves gyakorlattal, 5000—6800 Ft-os jövedelemmel.

Valamint

általános adminisztrátort.

közgazdasági érettségivel, 5 éves gyakorlattal,
4000—6500 Ft havi jövedelemmel.

Jelentkezni lehet:
Budaörs, Vasút u. 3.
Telefon: 667-314.

felvesz a MOBIL

Jármű- és
Alkatrészkereskedelmi
Vállalat,
budaörsi munkahelyre,
raktár-üzemszervező
munkakörbe.

Jelentkezés
részletes önéletrajzzal,
a vállalat
munkaügyi osztályán,
Budapest VI., Jókai u. 16.
Tel.: 122-843.

Ingtatlankezelő Vállalat
felvételre keres:

- építész, elektromos és építőipari árszakértőket,
- műszaki ellenőröket.

Jelentkezni lehet:
Főv. VI. ker. IKV
személyzeti osztály.
Tel.: 224-427,
lebonyolítási osztály,
Tel.: 227-857.

Vállalat
szerelési főosztálya
felvételre keres
gépgyártási és szerelési
területre:

- VALLALKOZASI ELŐADÓT,
- GÉPIRÓ-ADMINISZTRÁTORT.

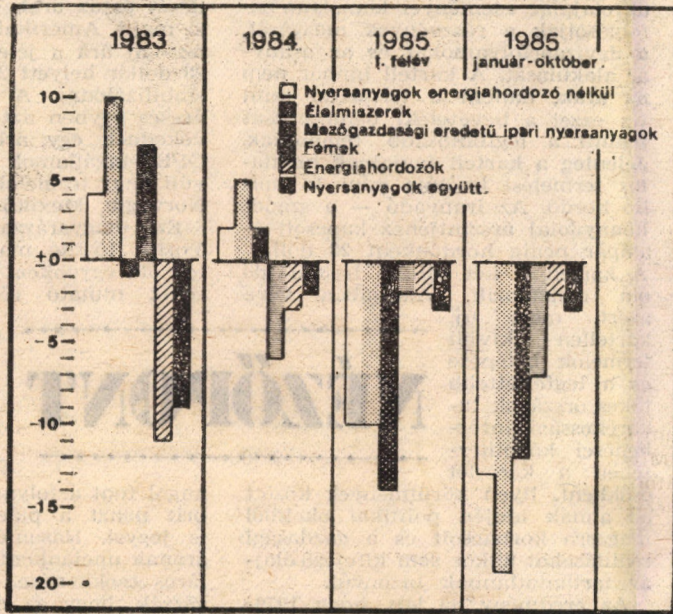
Bérezés
megegyezés szerint.

Jelentkezni lehet:
Személyesen,
Bp. I. ker., Fő u. 34.
I. em. 159.
Kocsis János
osztályvezetőnél,
vagy a 354-576-os
telefonon.

Fi
1986. Dec. 21

Nyersanyagpiaci ártanulságok

A nyersanyagárak változása. (HWWA-index alapján, dollárbazison, százalékban, az előző évhez, illetve az előző év azonos időszakához viszonyítva)

Még nem is olyan régen axióma volt: a nem mezőgazdasági eredetű nyers- és alapanyagok ára a keresletre érzékeny, ennél fogva a konjunktúra alakulására változik. Az érvelés egyszerű volt. E termékek kínálata meglehetősen lassan változik, egy bánya megnyitásához több évre van szükség. A kereslet viszont a termelés szintjével arányos, ha többet termelnek, ahhoz több alapanyag is kell. Fellendüléskor ennél fogva emelkedik az árak, recessziónál viszont csökken.

Exportkényszer

1984–85-ben ez így nem következett be. Pontosabban: a fejlett tőkésországokban a megélenkülés általában nem jár együtt a nem mezőgazdasági jellegű nyers- és alapanyagok iránti kereslet növekedésével, ennél fogva az áremelkedések is elmaradtak, sőt a legtöbb esetben ármérséklődésre került sor. Mivel drámai változásra itt a közeli jövőben sem számíthatunk, levonható a következtetés. A nyolcvanas évek második fele a késztermékelexportőröké lesz, az ő csereárnyaiknak kell — kellene — javulniuk. Íme a kárpótlás az 1973–80-as időszakra!

Az utóbbi két év fejleményei elsősor-

ban abból következtek, hogy a fejlett tőkésországokban különösen a második olajárrobbanás után meggyorsult az anyag- és energiatakarékos technológiák kidolgozása és termelésbe állítása. Ezt a törekvést az állam nem csupán gazdasági, de stratégiai érdekei miatt is támogatta, a vállalatok számára pedig az alapvető ösztönzőt a világpiaci árak által vezérelt hazai költségek jelentették. A műszaki fejlesztés tehát döntően arra irányult, hogyan lehet ugyanazt kevesebb ráfordítással, olcsóbban előállítani és ennél fogva versenyképesebben kínálni.

Jelentős mértékben javultak tehát a termelés fajlagos mutatói. Hasonló folyamat a munkaerővel is lejátszódott. A fellendülést a fejlett tőkésországokban nagyobb termelékenységgel dolgozó, kisebb létszámú, de a korábbinál jobban fizetett munkásgárda kezdte meg.

A műanyagok előretörése csökkentette a fémek iránti keresletet, a különleges vegyületek már a repülőgép- és az autógyártásba is betörték.

1984–85-ben tehát akár fellendülő termelés is párosulhatott a mennyiségileg csökkenő nyersanyagigénnyel. Az árak így logikusan estek. A jövőre nézve a probléma csak az, hogy az energia- és nyersanyag-megtakarító technológiákat

egy meghatározott árat feltételezve vezették be, s gazdaságosságuk annak függvénye. Ha a jegyzés egy bizonyos helyettesítendő nyersanyagból a gazdaságossági küszöb alá esik, úgy a termelő anyagi érdeklősége megváltozik. Ha műszakilag teheti, akkor újabb technológiaváltásban lesz érdekelt. Az ármérséklésnek tehát nyilvánvaló alsó korlátja van.

Nem képezhet-e vajon hasonló korlátot az, hogy a termelők is ellenőrizhetik a kínálatot és adott esetben mesterségesen szűkíthetik a piacra jutó mennyiséget? Elvileg fennáll ez a lehetőség. A gyakorlatban azonban nem feledkezhetünk meg arról, hogy a legtöbb nyersanyagexportőr olyan fejlődő ország, amelynek anyagi kötelezettsége (a termelés és a lakosság egzisztenciája szempontjából alapvető nyers- és alapanyagok, élelmiszerek, energiahordozók importja, tőketörlesztés és kamatfizetés) előre kiszámítható és annak pótlólagos hitelek által nem fedezhető részét folyó exporttal kell fedezni. Több példa van arra, hogy az adott dollárösszeget elérni kényszerülő exportőrök az árak mérséklődésére, a kereslet lanygulására nem tudnak kínálatvisszafogással reagálni. Ellenkezőleg, növelni akarják kivitelük mennyiségét, hogy így kompenzálják az árcsökkenést.

Kartellek alkonya?

A termelők befolyásának drasztikus csökkenését mutat, hogy a két nagymúltú áruegyezmény vagy kartell, az *on* és az *olaj* esetében gyakorlatilag széthullott. Az *őnegyezmény* több mint egy hónapja nem működik, pénzügyileg csőben van. Az OPEC pedig sem az árakra, sem tagjai kitermelési kvótáira már gyakorlatilag nincs hatással. A listához hozzávehetjük még a *kávéegyezményt*, ahol a piacot elhódítani kívánók örömmel adnak el a hivatalos árnál is olcsóbban azokba az országokba, amelyek nem tagjai az egyezménynek.

A jelek szerint tehát a kartellek ellenkező előjelű válságban vannak, mint a hetvenes évek közepén. Akkor az áruegyezmények hatásfokát a felhasználók vitatták, mondván: azok képtelenek az áremelkedéseket huzamosabb ideig megakadályozni és főként a „hivatalos” áron árut produkálni. Most a termelők kénytelenek felismerni, hogy ütközőkészletekkel és termelési kvótákkal nem lehet ellensúlyozni a tartós piaci változásokat. Akkoriban a termelők vonogatták a vál-

lukat a felhasználók panaszaira, most a felhasználók mutatkoznak közömbösnek a termelők szorult helyzetében.

Szemét szemért

Ami persze helytelen, hiszen itt lenne az ideje valamifajta „közös érdekeltségű”, a világgazdaságba a *stabilitás* elemeit bevívó megoldás kidolgozásának. A gond persze az, hogy senki sem ismeri — vagy hozta nyilvánosságra — egy ilyen konstrukció lehetséges jellemzőit. Jó az, hogy az önválság a felhasználók érdektelensége miatt esetleg hónapokra elhúzódik és eközben megrendül több délkelet-ázsiai ország gazdasága? Biztos, hogy nem jó de a közös nyelvet a két ellenérdekű félnek érthetően nehéz megtalálni. A termelők nem akarnak árcsökkentést, de igényelnék a finanszírozásban a felhasználók részvételét. A felhasználók viszont a piac értékítélete alapján radikális árcsökkenésre számítanak — az idő most nekik dolgozik — és nem érznek kényszert anyagi áldozatok vállalására. Így persze nehéz kompromisszumot találni.

1984–85 nagy tanulsága, hogy a kormányzati politika néha fontosabb szerepet játszhat a természetnél is. A *mezőgazdasági termékek* áraitól szólva ugyan csak axiómának számított, hogy azok jegyzése a terméstől, a kínálattól függ. Ez a törvény ma is fennáll, érvényesülése azonban jelentősen módosult. Korábban úgy volt, hogy egy kiadós termés lenyomta az árakat, a következő mezőgazdasági évben tehát kevesebbet vetettek. A termelő ugyanis közvetlenül érezte a világpiaci hatást. Ma nem így van. Egy adott ország rekordtermése után nyugodtan következhet rekord vetésterület igénybevétele.

Több helyütt ugyanis — elsősorban a Közös Piac országaiban — a felvásárlási árak szintjét a kormányzat mesterségesen elszakította a világpiaciétól, honorálva a rendkívül magas termelési költségeket. A következmény az, hogy manapság olyan helyeken is termelnek bizonyos terményeket, ahol a költségekre csak a világpiaci ár két-háromszorosa nyújt fedezetet és ezek az országok is exportőrként jelentkeznek a világpiacon.

Kis túlzással: a világpiaci árak meghatározásában ma az időjárással szinte egyenrangú szerepet játszik az EGK mezőgazdasági politikája, a felvásárlási árak rendszere, vagy az USA–EGK szubvencióháború. Ennek éppen az a jellemzője, hogy az egyik fél „támogatáskihívására” a másik is hasonló módon válaszol.

Gara Szabolcs